

Cultuurhistorisch beleid binnen LNV na 2009

Verplichtingen van binnenuit en verwachtingen van buitenaf

T.J. Weijschedé
M. Muilwijk

Alterra-rapport 1667, ISSN 1566-7197

Cultuurhistorisch beleid binnen LNV na 2009

Cultuurhistorisch beleid binnen LNV na 2009

Verplichtingen van binnenuit en verwachtingen van buitenaf

**Titus Weijschedé
Marieke Muilwijk**

Alterra-rapport 1667

Alterra, Wageningen, 2008

REFERAAT

Weijsschede, T.J. & M. Muilwijk, 2008. *Cultuurhistorisch beleid binnen LNV na 2009; Verplichtingen van binnenuit en verwachtingen van buitenaf*. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 1667. 75 blz.

Wat moet LNV doen om na 2009 de verworvenheden van het Belvedere beleid voor de LNV beleidsterreinen te behouden? Deze centrale vraag beantwoorden onderzoekers van Alterra-WUR in opdracht van het ministerie van LNV. Dit onderzoek gaat in op de vraag wat de uitgangspunten, verwachtingen en verplichtingen zijn op het gebied van cultuurhistorie bij LNV en de provincies. Welke facetten van het cultuurhistorische beleid blijken überhaupt succesvol te zijn, zowel vanuit Belvedere als vanuit het overige LNV beleid. Door de taken van provincies en LNV te spiegelen geeft dit onderzoek meer inzicht in de verschillende werkpraktijken. Bij de aanbevelingen aan het eind van dit rapport staat centraal wat het beste voor cultuurhistorie zou zijn vanuit het rijksbelang en dan de bijpassende rol voor LNV benoemd. Deze aanbevelingen zullen richting geven aan LNV hoe zij ná beëindiging van Belvedere in 2009 hun cultuurhistorisch beleid zo kunnen inrichten, dat de verworvenheden van Belvedere niet verloren gaan.

Belvedere as interdepartmental incentive for use of cultural heritage as an extra cultural dimension to the spatial planning will end after 2009. The Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality wants to preserve the achievements of Belvedere for its own policy field. This research explores the main points, expectations and obligations in the field of cultural heritage at the Ministry and the 12 provinces. The comparative analysis shows the rate of success of the Belvedere initiative and other cultural heritage policy initiated by the Ministry. The outlines of the recommendations are the governmental interest in cultural heritage and the matching role for the Ministry. The recommendations are a guideline for the Ministry how to benefit from the Belvedere success and how to optimize the cooperation with the sub-national authorities and organizations.

Trefwoorden: Cultuurhistorie, provincies, landschapsbeleid, Belvedere, ruimtelijke ordening, ruimtelijk beleid, decentralisatie, interdepartementale samenwerking, Nationale Landschappen, landschapsbeheer, aansturing, vernieuwing, erfgoed, planvorming, nieuwe Wro.

ISSN 1566-7197

Dit rapport is digitaal beschikbaar via www.alterra.wur.nl. Een gedrukte versie van dit rapport, evenals van alle andere Alterra-rapporten, kunt u verkrijgen bij Uitgeverij Cereales te Wageningen (0317 46 66 66). Voor informatie over voorwaarden, prijzen en snelste bestelwijze zie www.boomblad.nl/rapportenservice

© 2008 Alterra
Postbus 47; 6700 AA Wageningen; Nederland
Tel.: (0317) 480700; fax: (0317) 419000; e-mail: info.alterra@wur.nl

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Alterra.

Alterra aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Inhoud

Samenvatting	7
1 Inleiding	11
2 Cultuurhistorisch beleid LNV	15
2.1 Landschapsbeleid	15
2.1.1 Generiek landschapsbeleid	16
2.1.2 Specifiek landschapsbeleid	23
2.2 Belvedere	25
2.3 Voorwaarden scheppen, stimuleren/faciliteren	27
2.4 Samenwerken/afstemmen	30
2.5 Conclusie	31
3 Analyse cultuurhistorische praktijk binnen provincies	35
3.1 Provinciaal cultuurhistorisch beleid	35
3.2 De bandbreedte van cultuurhistorie binnen provincies	40
3.3 Nationale Landschappen en provincies	45
3.4 Stimuleren	46
3.5 Afstemming	46
3.6 Provinciale ervaringen met Belvedere	47
3.7 Opsomming van wensen van provincies ten aanzien van cultuurhistorie	52
3.8 Conclusie	54
4 Spiegelen beleidsuitgangspunten van het rijk aan provinciale praktijk en provinciale wensen	59
4.1 Het begrip cultuurhistorie toegepast in de praktijk	59
4.2 Cultuurhistorie en ILG beleid	60
4.3 Nationale Landschappen	60
4.4 Belvedere	61
4.5 Afstemmen/samenwerken	62
4.6 Cultuurhistorische sturingsmogelijkheden	63
5 Conclusies	65
6 Aanbevelingen voor LNV	69
Bijlage 1 Lijst van geïnterviewden	73
Bijlage 2 Lijst van gebruikte bronnen	75

Samenvatting

Sinds 1999 wordt met behulp van Belvedere beleid het behoud van erfgoed, waaronder landschappelijk erfgoed, gekoppeld aan ruimtelijke ontwikkelingen. Deze ontwikkelingen zouden het behoud van erfgoed niet in de weg staan, maar het zou elkaar prima kunnen versterken. Met deze benadering is inmiddels veel ervaring opgedaan. Echter, de beleidsperiode van Belvedere loopt van 1999 tot 2009. Na 2009 wordt het projectbureau Belvedere waarschijnlijk opgeheven en zullen andere partijen (LNV, VROM, OCW, VenW en hun uitvoeringsorganisaties, de provincies, maatschappelijke partijen) de Belvedere werkwijze moeten overnemen in hun beleid en uitvoering. In 2007 heeft Alterra onderzoek gedaan om te kijken naar de langdurige houdbaarheid van het Belvedere beleid ná 2009 in het LNV beleid. Wat is er nodig om LNV een goede "erfgenaar" van Belvedere te laten zijn en in hoeverre sluit dit aan op de huidige beleidsprioriteiten van het ministerie? De uitkomsten van dit onderzoek zullen een bijdrage leveren aan de koers van LNV op het gebied van cultuurhistorie én aan de evaluatie van Belvedere die van december 2007 tot en met mei 2008 wordt uitgevoerd.

Cultuurhistorisch beleid LNV

Het blijkt dat cultuurhistorie een zeer klein beleidsveld binnen LNV is. Het maakt onderdeel uit van een breder landschappelijk raamwerk: het is een integraal onderdeel van kwaliteitsdenken over landschap. Zo streeft LNV een zekere landschappelijke basiskwaliteit na in heel Nederland. Deze basiskwaliteit wordt vormgegeven door een viertal aspecten, de zogenaamde kernkwaliteiten. Eén van deze kernkwaliteiten gaat over de culturele kwaliteit, waaronder cultuurhistorie. Hiermee wil LNV aangeven dat cultuurhistorie als onlosmakelijk onderdeel van de landschappelijke kwaliteit wordt gezien.

Naast deze algemene basiskwaliteit, die voor het landschap in heel Nederland geldt, heeft LNV ook landschapsbeleid ontwikkeld die gelden voor specifieke gebieden. De meest in het oog springende categorie is het Nationale Landschap. Hierbij zal de strategie 'behoud door ontwikkeling' als uitgangspunt dienen: de ruimtelijke ontwikkelingen moeten passen binnen de context van deze waardevolle cultuurlandschappen.

De beleidslijn waar cultuurhistorie het meest expliciet van zich laat spreken is in het Belvedere beleid. Hier gaat het ook niet zuiver om cultuurhistorie, maar het gaat om de relatie met de ruimtelijke inrichting.

De integrale kwaliteitsgedachte wil het rijk tevens duidelijk maken in haar financieringsstructuur voor het landelijk gebied, het ILG. Hierin worden de rijksbudgetten gebundeld, zodat er één financieringspot voor de inrichting van het landelijk gebied ontstaat. Cultuurhistorie maakt hier dan ook een integraal onderdeel van uit. Zo heeft Belvedere haar budget, wat gereserveerd was voor regionale projecten in de ILG pot gestopt, op de voorwaarde dat dit geld besteed zal moeten worden binnen de Nationale Landschappen.

LNV heeft enkele mogelijkheden tot haar beschikking, welke invloed hebben op cultuurhistorie. De zogenaamde cultuurhistorische knoppen waar LNV aan kan draaien zijn: beleidsformulering, faciliteren/stimuleren, agenderen en reguleren.

Cultuurhistorische praktijk provincies

De provincies zijn op veel verschillende manieren bezig met cultuurhistorie. Om in beeld te brengen welke cultuurhistorische waarden de provincies in huis hebben, heeft elke provincie een cultuurhistorische waardenkaart gemaakt. Allemaal zetten ze in op de instandhouding van cultuurhistorische waarden en ze hebben allemaal beleid ontwikkeld op het vlak van cultuurhistorie. Hierbij gaat het van het toepassen van de monumentenwet in concrete ruimtelijke ordeningsprojecten, tot meer vernieuwende ruimtelijke ordeningsprocessen, waarin cultuurhistorie een rol speelt. Denk hierbij aan bijvoorbeeld culturele planologie of de wijze waarop Belvedere haar stempel op ruimtelijke processen heeft gedrukt. Ook de provincie heeft een aantal instrumenten tot haar beschikking waarmee zij haar cultuurhistorisch beleid kan sturen: beleidsformulering, subsidieverlening, de provincie als opdrachtgever, Investeringsbudget Landelijk Gebied, de provincie als kennisdrager en de nieuwe Wet ruimtelijke ordening. Deze instrumenten worden nog niet optimaal benut om te komen tot een coherent en consistent provinciaal cultuurhistorisch beleid. Dit heeft te maken met het feit dat cultuurhistorie binnen de provincies nog te veel op verschillende plekken zit binnen de organisatie. Daarnaast is het nieuwe sturingsmechanisme zich aan het ontwikkelen binnen de provincie: men is aan het ontdekken op welke wijze er moet worden omgegaan met de nieuwe rol van opdrachtgever. Deze rol vraagt om een meer directieve wijze van sturen van andere partijen.

Ervaringen met Belvedere

De meeste mensen die in het kader van dit onderzoek zijn geïnterviewd, zijn enthousiast over Belvedere. Dit zit vooral in de wijze waarop cultuurhistorie zichtbaar is geworden. Het heeft zeer sterk een agenderende functie gehad: doordat het rijk een zeer duidelijk beleid uit heeft gedragen, was er veel reden voor de provincies om dit beleid over te nemen. De uitstraling, de marketingstrategie wordt hoog gewaardeerd. Belvedere heeft in haar aanpak gediend als voorbeeld om tot een andere werkwijze te komen op het vlak van het gebruik van cultuurhistorie binnen ruimtelijke processen. De interdepartementale samenwerking tussen LNV, VROM, OCW en VenW (al wordt de laatste vaak vergeten) is een succesformule gebleken en zou graag vaker gezien worden. Belvedere wordt als een merk gezien en niet als een optelsom van vier departementen. Het feit dat ze niet in Den Haag zitten en echt een zelfstandig bureau ogen, heeft voor een aantal provincies als voorbeeld gediend voor hun eigen 'provinciale cultuurhuis'. Het Projectbureau Belvedere wordt gewaardeerd als uitwisselingsplatform van kennis en aanjager van vernieuwing in planvorming en onderzoek.

Belvedere wordt vaak wordt gebruikt als een synoniem voor aandacht voor cultuurhistorie. Ofwel, de betekenis van Belvedere is soms minder verstrekkend dan dat de naamgevers hebben geambieerd. Belvedere heeft ontegenzeggelijk een

agenderende werking voor het onderwerp cultuurhistorie. Echter, niet iedereen koppelt de slogan 'behoud door ontwikkeling' aan Belvedere.

Op het moment dat Belvedere stopt na 2009, is er een flink aantal zaken waar naar moet worden gekeken wie dit gaat overnemen en doorzetten. Voor veel van deze punten is Belvedere als organisatie aan het zoeken naar erfgenamen.

Provinciale wensen richting LNV ten aanzien van cultuurhistorie ná 2009

De provincies hebben een aantal specifieke wensen op het moment dat het Projectbureau Belvedere en de subsidieregeling stoppen ná 2009. Interdepartementale afstemming van cultuurhistorie wordt als een noodzaak gezien voor een goede inbedding en doorwerking van cultuurhistorisch beleid. Ook een centraal aanspreekpunt voor cultuurhistorie met inhoudelijk kennis van zaken wordt door de provincies als zeer belangrijk ervaren. Dit moet een plek zijn waar concrete cultuurhistorische vragen gesteld kunnen worden en waar vernieuwing in planvorming, kennis en uitvoering wordt aangejaagd.

De doorwerking van het Belvedere beleid naar de gemeenten staat nog in de kinderschoenen. Op gemeentelijk niveau is nog veel te winnen. Een subsidieregeling kan hierbij zeker helpen.

Met Belvedere is de aandacht voor cultuurhistorie gekoppeld aan ruimtelijke ontwikkeling. De provincies verschillen van mening of dit de juiste en enige weg is waarop doorgegaan moet worden. Het voordeel is dat cultuurhistorie een steeds vanzelfsprekender plek heeft gekregen binnen de ruimtelijke ordening. Echter, het risico bestaat dat het vakgebied zelf te ver uit beeld verdwijnt. Zo kan met alleen 'behoud door ontwikkeling' de aandacht voor de ontwikkelingsgeschiedenis in het Nederlandse landschap sterk verminderen.

Naast bovenstaande wensen wordt nog een aantal andere punten genoemd waar LNV een rol in moet blijven spelen. Zo zal LNV de opgedane cultuurhistorische kennis op peil moeten houden, nieuwe wet- en regelgeving moeten beperken, het onderwijsnetwerk in stand moeten houden, en zorg moeten dragen voor de archieven van de Landinrichting. Daarnaast kwam vanuit verschillende provincies naar voren dat de subsidieregeling weer in eigen beheer moet worden genomen door het Projectbureau Belvedere, terug van het Stimuleringsfonds voor de Architectuur. De wens die vanuit verschillende provincies kwam om het Programma Beheer beter af te stemmen op cultuurhistorie wordt op dit moment al meegenomen in de herziening van Programma Beheer door de provincies zelf.

Cultuurhistorische sturingsmogelijkheden

Zowel de provincies als LNV hebben sturingsmogelijkheden om cultuurhistorisch beleid te kunnen beïnvloeden en uit te voeren. Hierbij richt LNV zich vooral op het faciliteren en het stimuleren van cultuurhistorisch beleid, terwijl de provincies zich sterk maken voor de uitvoering en het realiseren van projecten. Uit dit onderzoek blijken drie zaken:

1. Het bestaande aantal sturingsmogelijkheden binnen LNV schiet te kort in aantal en in bereik. LNV wil graag faciliteren, maar doet dit slechts zeer summier, door een beperkt aantal instrumenten in te zetten zoals de Rijksadviseur voor het

landschap en Kasteel Groeneveld, maar dit wordt door verschillende provincies niet als toereikend ervaren.

2. De bestaande sturingsmogelijkheden binnen de provincies kunnen beter en efficiënter worden ingezet. Dit heeft te maken met het feit dat cultuurhistorie binnen de provincies nog te veel op verschillende plekken zit binnen de organisatie. Daarnaast is het nieuwe sturingsmechanisme zich aan het ontwikkelen binnen de provincie: men is aan het ontdekken op welke wijze er moet worden omgegaan met de nieuwe rol als opdrachtgever.
3. De afstemming van cultuurhistorische sturingsmogelijkheden tussen LNV en provincies is nihil. De provincies zelf zoeken eigenlijk geen contact met de rijksoverheid. Enerzijds heeft dit te maken met het feit dat het merendeel van de provincies weinig contact willen, omdat bij hen het gevoel bestaat dat dit ontaart in meer regels en controle vanuit het rijk. LNV wordt niet als uitnodigend ervaren. Anderzijds zien de meeste provincies niet LNV, maar Belvedere als het cultuurhistorisch verlengstuk van de overheid. Daarom gaan ze met vragen over de omgang met cultuurhistorie dan ook direct naar het Projectbureau Belvedere.

Kortom, de cultuurhistorische sturingsmogelijkheden van de provincies en van LNV worden niet optimaal benut en liggen niet voldoende in elkaars verlengde.

Conclusie

Uit deze studie komt naar voren dat het concept van Belvedere, zowel inhoudelijk als organisatorisch, een vervolg verdient. De conclusies uit dit onderzoek zullen voor LNV aanleiding moeten geven om de positie van cultuurhistorie de komende twee jaar te herijken. Dit zal een proces moeten zijn waarin niet alleen beleidsveranderingen op 'papier' tot stand moeten worden gebracht. Het zal ook een bewustwordingsproces moeten zijn bij de medewerkers van LNV: cultuurhistorie zal een beleidsveld moeten zijn waar alle medewerkers van LNV zich in herkennen en waar ze trots op mogen zijn. Daarnaast zal LNV vanuit de buitenwereld herkend moeten worden als het departement dat cultuurhistorie hoog in haar vaandel heeft staan.

Het onderzoek wordt afgesloten met enkele aanbevelingen voor LNV ten behoeve van haar cultuurhistorisch beleid. Deze aanbevelingen kunnen richting geven aan LNV hoe zij ná beëindiging van Belvedere in 2009 hun cultuurhistorisch beleid zo kunnen inrichten, dat de verworvenheden van Belvedere niet verloren gaan. Hierbij staat centraal wat het beste voor cultuurhistorie zou zijn vanuit het rijksbelang en dan de bijpassende rol voor LNV benoemd.

1 Inleiding

Aanleiding

In 2009 eindigt de Belvedere periode. LNV voelt zich verantwoordelijk voor het gedachtegoed en wil dit ook na 2009 beleidsmatig verankerd zien. Momenteel wordt er door het Projectbureau Belvedere aandacht besteed aan de overdracht op de zogenaamde 'erfgenamen', aangezien de verschillende Rijkspartijen dat nu nog niet zijn. Zo zouden DLG, RACM, provincies, gemeenten, rijk, andere uitvoerders en private partijen, deze rol zich in de toekomst op zich kunnen nemen. Hiervoor zijn reeds verschillende acties ondernomen. Zo is er contact met enkele andere projectorganisaties, die met ditzelfde vooruitzicht te maken hebben: Habiforum, Nieuwe Hollandse Waterlinie en Atelier Routeontwerp. Daarnaast heeft het projectbureau Belvedere contact met het Stimuleringsfonds voor de Architectuur over de wijze waarop met de kennis van de verschillende projecten kan worden omgegaan.

Vanuit LNV wordt er naast het Belvedere spoor ook op andere manieren aandacht geschonken aan cultuurhistorie. Daarin is in toenemende mate het uitgangspunt 'behoud door ontwikkeling' overgenomen.

Probleemstelling

Sinds 1999 wordt met behulp van Belvedere beleid het behoud van erfgoed gekoppeld aan ruimtelijke ontwikkelingen. Deze ontwikkelingen zouden het behoud van erfgoed niet in de weg staan, maar ze zouden elkaar prima kunnen versterken. Echter, de beleidsperiode loopt van 1999 tot 2009. Het is nu de vraag op welke wijze dit beleid haar houdbaarheid kan bewaren na 2009.

Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is het kijken naar de langdurige houdbaarheid van het Belvedere beleid ná 2009 in het LNV beleid. Dus: op welke wijze zal de impuls die met Belvedere is gegeven aan cultuurhistorie haar toegevoegde waarde behouden in het LNV beleid?

De uitkomsten van dit onderzoek zullen een bijdrage leveren aan de koers van LNV op het gebied van cultuurhistorie en aan de evaluatie van Belvedere die op dit moment wordt uitgevoerd.

Onderzoeksvragen

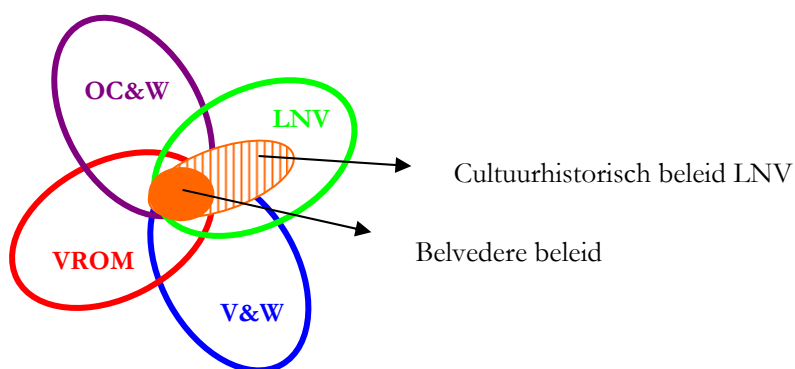
De kernvraag van dit onderzoek is 'wat moet LNV doen om na 2009 de verworvenheden van het Belvedere beleid voor de LNV beleidsterreinen te behouden'.

Om dit te onderzoeken lijkt het verstandig om te kijken welke facetten van het cultuurhistorische beleid überhaupt succesvol blijken te zijn, zowel vanuit Belvedere als vanuit het overige LNV beleid. Een vraag hierbij is 'stimuleren de instrumenten

die LNV aanreikt op het gebied van cultuurhistorie de provincies'. Ook zal er een terugkoppeling naar de LNV beleidsdoelen gemaakt moeten worden om te bepalen wat wel en niet succesvol is. Het gaat zowel om de verwachtingen van buitenaf als om de verplichtingen van binnenuit.

Afbakening

In dit project hebben we ons geconcentreerd op de Belvedere activiteiten, welke vallen binnen de beleidsverantwoordelijkheid van LNV, en de overige activiteiten vanuit LNV op het gebied van cultuurhistorie. Met deze afbakening gaat echter wel het interdepartementale karakter, waar Belvedere door wordt gekenmerkt, verloren.

Toelichting bij afbeelding:

Cultuurhistorie is een onderdeel van het beleidsdomein van LNV. Cultuurhistorie binnen LNV is dus breder dan alleen het Belvedere beleid. In samenwerking met OCW, VROM en VenW is er speciale aandacht gekomen voor de relatie 'cultuurhistorie en ruimtelijke inrichting'. Dit heeft vorm gekregen in de nota Belvedere en wordt uitgevoerd door het Projectbureau Belvedere. Net als bij LNV, hebben ook de andere departementen naast Belvedere nog een eigenstandig cultuurhistorisch beleid.

Onderzoeksaanpak

Om de kernvraag 'wat moet LNV doen om na 2009 de verworvenheden van het Belvedere beleid voor de LNV beleidsterreinen te behouden' te kunnen beantwoorden, is er in dit onderzoek voor gekozen om zowel vanuit LNV alsook vanuit de provincies te kijken wat de uitgangspunten, verwachtingen en verplichtingen zijn op het gebied van cultuurhistorie.

Met de verschuiving van verantwoordelijkheden, voortkomend uit de nieuwe sturingsfilosofie, zullen provincies meer taken op het terrein van cultuurhistorie krijgen, of hebben dit al. Daarnaast wil LNV graag voorwaardenscheppend bezig zijn voor lagere overheden en organisaties. Daardoor zullen in dit onderzoek de taken van provincies en LNV worden gespiegeld. Door meer inzicht in elkaars werkpraktijk te krijgen kan in de toekomst een betere afstemming plaatsvinden.

Tijdens het onderzoek zijn vier fasen doorlopen:

Fase 1 Terugkijken: inventariseren cultuurhistorische activiteiten LNV

Fase 2 Inventariseren van provinciale praktijk op het gebied van cultuurhistorie

Fase 3 Koppelen van provinciale cultuurhistorische praktijk aan huidige beleidsprioriteiten

Fase 4 Vooruitkijken: formuleren beleidsaanbevelingen cultuurhistorie

Fase 1

Achterhalen welke activiteiten tussen 1999 en 2007 door LNV zijn ondersteund. Hierbij wordt gekeken naar Belvedere activiteiten en naar overige activiteiten en instrumenten die vanuit LNV worden uitgedragen op het gebied van cultuurhistorie. Hiervoor zijn interviews gehouden met sleutelfiguren bij DLG, RACM, Belvedere en LNV.

Fase 2

Om de vraag 'stimuleren de instrumenten die LNV aanreikt op het gebied van cultuurhistorie de provincies' te kunnen beantwoorden en inzicht te krijgen in de provinciale praktijk op het gebied van cultuurhistorie, zijn bij elke provincie beleidsmedewerkers geïnterviewd die zich bezig houden met het onderwerp cultuurhistorie.

Fase 3

Het koppelen van provinciale cultuurhistorische praktijk aan de huidige beleidsprioriteiten van LNV, levert inzicht in de doelmatigheid van zowel het provinciale als het LNV beleid. Het geeft inzicht in de mate waarop de cultuurhistorische activiteiten aansluiten op de beleidsprioriteiten van LNV. Hierbij komen wederzijdse uitgangspunten, verwachtingen en verplichtingen aan bod. Ook wordt gekeken naar welke onderdelen van het Belvedere beleid op autonome wijze verder zullen gaan en welke onderdelen niet.

Tijdens een bijeenkomst van het provinciale Kennisuitwisselingsnetwerk Belvedere zijn de eerste bevindingen teruggekoppeld aan een groot deel van de geïnterviewde personen.

Fase 4

Het formuleren van aanbevelingen voor LNV ten aanzien van cultuurhistorisch beleid. Deze aanbevelingen zullen richting geven aan LNV hoe zij ná beëindiging van Belvedere in 2009 hun cultuurhistorisch beleid zo kunnen inrichten, dat de verworvenheden van Belvedere niet verloren gaan. Hierbij staat centraal wat het beste voor cultuurhistorie zou zijn vanuit het rijksbelang en dan de bijpassende rol voor LNV benoemd.

Leeswijzer

Dit rapport is als volgt opgebouwd:

- Hoofdstuk 2 Terugkijken: inventariseren cultuurhistorische activiteiten LNV
- Hoofdstuk 3 Provinciale praktijk op het gebied van cultuurhistorie
- Hoofdstuk 4 Koppelen van provinciale cultuurhistorische praktijk en wensen aan huidige beleidsuitgangspunten van LNV
- Hoofdstuk 5 Conclusies
- Hoofdstuk 6 Vooruitkijken: formuleren beleidsaanbevelingen cultuurhistorie voor LNV

Opmerking:

In het rapport wordt gebruik gemaakt van citaten uit de gehouden interviews. Doordat er een beperkt aantal gesprekken is gevoerd, vertegenwoordigen de geïnterviewden vaak slechts één afdeling of onderdeel van hun organisatie. Zo kan het zijn dat de uitspraken slechts ten dele de organisatie vertegenwoordigen. Aangezien er relatief weinig mensen binnen het cultuurhistorische veld werkzaam zijn hebben de makers van dit rapport gemeend deze gesprekken te kunnen gebruiken om een algemeen beeld te kunnen schetsen over de werkwijze binnen dit vakgebied.

2 Cultuurhistorisch beleid LNV

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de aandacht vanuit LNV voor het onderwerp cultuurhistorie. Hierbij komen het generieke landschapsbeleid, het specifieke landschapsbeleid met ondermeer de Nationale Landschappen en het Belvedere beleid aan de orde. Daarnaast wordt ingegaan op de activiteiten van LNV gericht op het voorwaarden scheppen voor andere overheden en organisaties. Als laatste komt de samenwerking en afstemming met andere overheden aan bod.

2.1 Landschapsbeleid

LNV streeft naar een platteland waar iedereen zich thuis voelt. LNV wil boeren goede economische perspectieven bieden. Zij beheren een groot deel van de ruimte. Ook moet het platteland aantrekkelijk en toegankelijk zijn voor bewoners en recreanten. LNV investeert daarom in de kwaliteit van landelijke gebieden. Cultuurhistorische waarden maken een wezenlijk onderdeel uit van de kwaliteit van natuur en landschap. Een duurzaam gebruik van het landschap vraagt om een weloverwogen omgang met cultuurhistorie.

In Nota Ruimte en Agenda Vitaal Platteland is onderscheid gemaakt in:

- generiek landschapsbeleid voor heel Nederland
- aanvullend specifiek landschapsbeleid voor gebieden met bijzondere landschappelijke waarden, zoals de twintig Nationale Landschappen en de Reconstructiegebieden

In de Nota Ruimte is aangegeven dat het generieke landschapsbeleid in de eerste plaats de verantwoordelijkheid is van de provincies en gemeenten. Het rijk ondersteunt daar waar het nodig is.

Voor zowel het generieke als het specifieke landschapsbeleid zijn de vier kernkwaliteiten zoals die benoemd zijn in de Nota Ruimte het uitgangspunt. Het gaat om de natuurlijke, culturele, gebruiks- en belevingskwaliteit. Onder de culturele kwaliteit vallen ook de kenmerken met betrekking tot cultuurhistorie, culturele vernieuwing en architectonische vormgeving.

Daarnaast zijn in de Nota Ruimte specifieke kernkwaliteiten geformuleerd voor de 20 Nationale landschappen. Ook voor de Reconstructiegebieden zijn specifieke rijksdoelen benoemd. Omdat cultuurhistorie hierbij niet van zwaarwegend belang is, wordt in dit rapport hier niet uitvoerig op ingegaan.

In paragraaf 2.1.1 zal nader worden ingegaan op het generieke landschapsbeleid. In paragraaf 2.1.2 wordt het specifieke landschapsbeleid met de Nationale Landschappen en de Reconstructie intensieve veehouderij belicht.

2.1.1 Generiek landschapsbeleid

LNV is bezig om de rijksrol in het generieke landschapsbeleid nader in te vullen. Het uitgangspunt voor het generieke landschapsbeleid is 'landschap ontwikkelen met kwaliteit'. Het gaat om de basiskwaliteit van landschap in heel Nederland. Cultuurhistorie is voor LNV onderdeel van deze basiskwaliteit.

Kernkwaliteiten

Voor de kwaliteit van het landschap is een gemeenschappelijke indeling ontwikkeld, de kernkwaliteiten van het landschap. Vier algemene kernkwaliteiten zijn in heel Nederland van toepassing. Het gaat om de natuurlijke, culturele, gebruiks- en belevingskwaliteit. Daarnaast zijn in de Nota Ruimte specifieke kernkwaliteiten geformuleerd voor de 20 Nationale landschappen.

Provincies en gemeenten werken de kernkwaliteiten voor hun gebied uit in streek- en bestemmingsplan. De (uitgewerkte) kernkwaliteiten zijn uitgangspunt en toetsingskader voor de plannen van rijk, provincies en gemeenten.

De vier kernkwaliteiten zijn:

- de natuurlijke kwaliteit, waaronder kenmerken met betrekking tot bodem, water, reliëf, aardkunde, flora en fauna
- de culturele kwaliteit, waaronder kenmerken met betrekking tot cultuurhistorie, culturele vernieuwing en architectonische vormgeving
- de gebruikskwaliteit, waaronder de (recreatieve) toegankelijkheid, bereikbaarheid, meervoudig ruimtegebruik
- de belevingskwaliteit, waaronder begrepen ruimtelijke afwisseling, informatie-waarde, contrast met de stedelijke omgeving, groen karakter, rust, ruimte, stilte en donkerte.

Beleid

Het beleid van de rijksoverheid is er op gericht om provincies en gemeenten te stimuleren om de (basis)kwaliteit van het landschap te bevorderen. Hierbij wordt vaak samengewerkt door LNV, VROM en OCW. Maar ook andere departementen zijn betrokken. In de onderstaande tabel worden de LNV beleidslijnen, waarin cultuurhistorie een rol speelt weergegeven, met daarachter de invalshoek van waaruit de cultuurhistorie wordt benaderd. De cultuurhistorie blijkt dus een sectoroverstijgend karakter te hebben. We kunnen dus zeggen dat er binnen LNV niet één cultuurhistorische beleidslijn bestaat, maar dat de cultuurhistorie 'meelift' met andere beleidslijnen. De beleidslijnen staan hieronder kort uitgewerkt.

LNV beleidslijnen, waarin cultuurhistorie een rol speelt	Invalshoek van waaruit cultuurhistorie wordt benaderd
a. WILG/ILG	Landschap
b. Mooi Nederland	Landschap
c. Programma Landschap	Landschap
d. Actieprogramma Ruimte en Cultuur	Ontwerp
e. Visie Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp	Ontwerp
f. Nieuwe Wet ruimtelijke ordening	Ruimtelijke ordening
g. Natuur voor mensen, mensen voor natuur	Natuur, Recreatie
h. Nationale Parken	Natuur, Recreatie
i. Visie Paard en Landschap	Landschap, Recreatie
j. Bodem, reliëf en aardkunde	Aardkunde
k. Internationale verdragen	Landschap, archeologisch erfgoed, internationale samenwerking

a. WILG/ILG

Het gebiedsgerichte beleid wordt gedecentraliseerd. Het rijk beperkt zich tot vaststelling op hoofdlijnen. De provincie is belast met de vertaling van het beleid naar gebiedsniveau en de feitelijke regie bij de realisatie van het beleid. De Wet Inrichting Landelijk Gebied (WILG) voorziet in regels over de programmering, financiering en realisatie van het gebiedsgerichte beleid en de verantwoording daarover. De WILG vervangt de huidige

Landinrichtingswet en de ruilverkavelingparagraaf van de Reconstructiewet concentratiegebieden. Het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) is het bijbehorende financiële instrument.

Het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) is bedoeld om sneller en zichtbaarder resultaten te boeken in het landelijk gebied. De ILG-filosofie is: gebieden centraal, regie bij provincies en rijksbudgetten ontschot.

In het ILG worden de verschillende rijksbudgetten gebundeld die zijn bedoeld voor aankoop, inrichting en beheer van het landelijke gebied. Het rijk maakt zevenjarige afspraken met iedere afzonderlijke provincie over de inzet van het rijksgeld voor het bereiken van rijksdoelen. Dat gebeurt op basis van wederzijdse meerjarenprogramma's. Provincies voeren regie op de uitvoering door de partijen in het gebied.

Het ILG is veel meer dan een financieel instrument. Het is vooral een verandering van bestuurlijke verhoudingen en een nieuwe manier van werken bij de inrichting van het landelijk gebied.

In het ILG is op meerdere manieren aandacht voor cultuurhistorie vastgelegd. Het behoud, beheer en de versterking van de landschappelijke, cultuurhistorische en natuurlijke kwaliteiten zijn in opdracht van het rijk uitgewerkt in de uitvoeringsprogramma's van de provincies. Binnen de Nationale Landschappen is expliciet geld gereserveerd voor cultuurhistorie. (www.ilg.nu)

Financiering cultuurhistorie

In het ILG is een totale rijksinzet van 3,7 miljard euro van 2007 tot en met 2013 samengebracht. De provincies zijn als regisseur verantwoordelijk om voldoende cofinanciering voor projecten te realiseren. Die cofinanciering kan komen van provincies zelf, of van waterschappen, gemeenten en maatschappelijke organisaties.

De kosten en rijksbijdrage worden per Nationaal Landschap bepaald op basis van het uitvoeringsprogramma. Voor de ontwikkeling van de Nationale Landschappen is een totaal rijksbudget beschikbaar van € 45,1 mln. Voor cultuurhistorie is nog eens € 6,8 mln. beschikbaar (afkomstig uit het gereserveerde Belvedere budget 2007-2008-2009). Het gaat daarbij om versterkte aandacht voor de ontwikkelingsgerichte

benadering van de cultuurhistorie. Cultuurhistorische kwaliteiten en kansen moeten gelijkwaardig met andere kwaliteiten worden meegewogen.

De rijksbijdrage voor Nationale Landschappen bedraagt maximaal 50% van de kosten per provincie.

Daarnaast is er binnen het ILG een rijksbudget voor provinciale stichtingen landschapsbeheer van € 31,4 mln. Dit rijksbudget wordt met prioriteit ingezet in de Nationale Landschappen.

Sommige provincies zijn in de veronderstelling dat 20% van het totale ILG budget aan cultuurhistorie moet worden besteed. Omgerekend, betekent dit dus een bijdrage aan cultuurhistorie van ongeveer 740 miljoen euro over deze periode van 7 jaar. Andere provincies menen dat 20% van het uitvoeringsbudget van de Nationale Landschappen aan cultuurhistorie moet worden besteed, dit zou neerkomen op een budget van 9 miljoen euro. Het is echter onduidelijk waar deze norm vandaan komt. Het vermoeden bestaat dat deze zogenaamde 20% norm heeft gecirculeerd bij LNV, maar dit is niet te achterhalen. Feit blijft dat enkele provincies met deze 'virtuele norm' aan de slag zijn gegaan en dit gebruiken als richtlijn.

b. Mooi Nederland

In het beleidsprogramma van het Kabinet Balkenende IV zijn verschillende pijlers opgenomen. Eén van de pijlers is Mooi Nederland, verantwoordelijk departement is het ministerie VROM. Alle activiteiten van verschillende departementen die te maken hebben met ruimtelijke ordening of ingrepen in het landschap vallen onder deze pijler, zo ook de Agenda Landschap en de Visie Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp.

c. Programma Landschap

Het programma Landschap heeft vijf doelen vastgesteld medio 2007. Het programma Landschap is de structuur waardoor er departementaal gestructureerd wordt gewerkt aan het landschapbeleid. De vijf doelen bestaan uit:

1. visie op landschap
2. landschap onderdeel van de ruimtelijke ontwikkelingen
3. landschap en maatschappelijke organisaties, ondernemers en burgers
4. een efficiënte instrumentenmix voor landschapsbeleid
5. meer financiële middelen voor landschap.

De vijf doelen krijgen departementaal een uitwerking. De bedoeling is dat het Programma Landschap een interdepartementaal programma wordt, maar zover is het nog niet. Belangrijke producten die voortkomen uit het Programma Landschap zijn de Agenda Landschap, een kabinetsnota aan de Kamer, de voorbeeldgebieden in het kader van de MKBA Investeren in het Nederlandse Landschap en een adviescommissie over financieringsconstructies landschap.

d. Actieprogramma Ruimte en Cultuur

In aansluiting op de Nota Ruimte is het Actieprogramma Ruimte en Cultuur 2005-2008 uitgebracht, waarin zeven departementen gezamenlijk een cultuurimpuls geven aan het ruimtelijk beleid. De samenwerkende departementen zijn OCW, VROM, LNV, VW, EZ, BUZA en Defensie. Hierin wordt de uitvoering van het architectuurbeleid en het Belvederebeleid in één programma verbonden. Het belangrijkste doel is versterking van de kwaliteit van gebouwen, steden dorpen en landschappen.

Door het architectuur- en Belvedere beleid te verbinden tot één programma wordt de basis voor de culturele ambities in het ruimtelijk beleid versterkt. Het is belangrijk om zo vroeg mogelijk cultuurhistorie een plaats te geven binnen de ruimtelijke planvorming. Het rijk levert hiervoor middelen en instrumenten, bijvoorbeeld ontwerpateliers, maar ook de rijksadviseur voor het landschap. Daarnaast heeft het rijk een aantal voorbeeldprojecten zoals de Nieuwe Hollandse Waterlinie en is er een investeringsprogramma voor het landelijk gebied. Voor een effectief beleid is tenslotte een goed wettelijk kader nodig. Daaronder valt onder meer het beschermd stads- en dorpsgezicht. In het actieprogramma staat om welke acties het precies gaat.

e. Visie Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp

Met deze visie wil het kabinet tegemoet komen aan de maatschappelijke behoefte aan een ruimtelijke inrichting met kwaliteit. Deze visie is nog in ontwikkeling en zal medio mei 2008 uitkomen. Dat gebeurt vanuit een cultuurpolitieke invalshoek. De visie is het vervolg op het huidige Actieprogramma Ruimte en Cultuur en wordt opgesteld in overleg met overheden, instellingen en marktpartijen. De Visie Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp gaat over de culturele component van ruimtelijke kwaliteit. Daaronder wordt verstaan: "de wijze waarop de inrichting en vormgeving van een bouwwerk, landschap of openbare ruimte inspeelt op de kenmerken van de omgeving, de positie in de tijd en de behoeften van de mensen die er gebruik van maken".

f. Nieuwe Wet ruimtelijke ordening

Naar verwachting medio 2008 zal de nieuwe Wet ruimtelijke ordening (Wro) de verouderde Wet op de Ruimtelijke Ordening (WRO) uit 1965 gaan vervangen. De nieuwe Wro biedt rijk, provincies en gemeenten een groot aantal nieuwe instrumenten, die op de groene beleidsterreinen milieu, natuur, landschap, groen en water zowel kansen als bedreigingen kunnen vormen. De kern van de wet is dat iedere overheidslaag haar eigen belangen zo optimaal en doelmatig mogelijk kan behartigen. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het gemeentelijk ruimtelijk beleid. Zodra provinciale of nationale belangen in het geding zijn, hebben provincies en rijk

het instrumentarium om deze belangen te borgen en te beschermen. De betekenis van de nieuwe Wro voor deze beleidsterreinen, voor zover hiervan nu al een inschatting mogelijk is, zal nauw samenhangen met de 'letter' van de wet (welke instrumenten biedt de nieuwe Wro in principe?) en de 'geest' van de wet (zijn overheden ook bereid om de instrumenten in te zetten?).

Instrumenten nieuwe Wro

De instrumenten onder de nieuwe Wro bieden provincies perspectieven om pro actief te ontwikkelen en te handelen. Provincies kunnen nadrukkelijker visionerend planvormer zijn (structuurvisie) en zij hebben instrumenten tot hun beschikking om eigen belangen veilig te stellen (verordening, actieve aanwijzing) en zelfs te bestemmen (inpassingsplan of projectbesluit). De Grondexploitatiewet, die onderdeel is van de nieuwe Wro, biedt mogelijkheden voor actief grondbeleid, actief exploitatiebeleid en voor een integrale, bovenlokale benadering met mogelijkheden tot salderen.

Een belangrijke verandering met de nieuwe Wro is dat de structuurvisie, die het huidige streekplan vervangt, geen rechtstreekse doorwerking meer biedt. Ook de provinciale goedkeuring van gemeentelijke bestemmingsplannen vervalt. De indruk bestaat dat provincies deze vervallen 'reactieve' inzet van instrumenten onder de oude Wro, zullen opvangen door de nieuwe instrumenten achtereenvolgens in te zetten: eerst overleg, bij geen opvolging van de gemaakte afspraken het overwegen van een pro-actieve aanwijzing en daarna alsnog de zienswijze/reactieve aanwijzing.

Bestuurlijke bereidheid bij provincies

De nieuwe Wro is anders dan de oude WRO. Toch zal de wijze waarop overheden met de nieuwe Wro om zullen gaan, bepalend zijn voor het tot stand komen van een daadwerkelijk verschillende ruimtelijke ordening in Nederland. De uitkomsten van het onderzoek van Kamphorst *et al.* wijzen op de volgende perspectiefrichting: 'Er is variatie en differentiatie tussen provincies. Bij de ene provincie blijft de cultuur bij het oude, bij de ander is een overgang naar pro actief handelen en/of benutten van de juridische instrumenten als verordening en inpassingsplan waar te nemen.'

Landschap: planologische bescherming en de nieuwe Wro

De nieuwe Wro biedt verschillende instrumenten om een regionale of provinciale visie op landschap aan gemeenten te laten doorwerken. De provincie kan een voorschrift geven voor een bepaalde situatie in een Nationaal Landschap en daarmee een gemeentelijke bestemmingsplanwijziging afdwingen (aanwijzingsbevoegdheid). Eventueel kan de provincie een gemeentelijk besluit vervangen door een provinciaal besluit als het provinciaal belang in het geding is.

De door de provincie uitgewerkte kernkwaliteiten vormen het toetsingskader voor ruimtelijke ingrepen in het landschap. Het beleid voor landschap, de kernkwaliteiten, is vanuit het rijk abstract geformuleerd. Wil een provincie hierover een verordening maken, dan zal ze wel een zeer duidelijke en concreet uitgewerkte visie op de kernkwaliteiten moeten hebben. Is dit niet het geval, dan zal in toenemende mate de

rechter uitspraak moeten doen over de ruimtelijke afweging aan de kernkwaliteit (bijvoorbeeld ten aanzien van de vraag: wat is openheid?).

De Nationale Landschappen kennen een ‘ja, mits regime’ en een ‘migratiesalo-nul’ als mechanismen als het gaat om planologische bescherming. Met de nieuwe Wro bestaat de mogelijkheid om desgewenst het planologische regime voor Nationale Landschappen te versterken. De opstelling van een provincie is daarbij bepalend: wil de provincie het landschap behouden door bescherming of door ontwikkeling. (Kamphorst, 2008)

g. Natuur voor mensen, mensen voor natuur

In de jaren '90 is bij de inrichting van natuurgebieden sterk de nadruk gelegd op de natuurdoelstellingen. Cultuurhistorie kreeg in die plannen minder aandacht.

Met de nota ‘Natuur voor mensen, mensen voor natuur’ en de Nota Ruimte wordt het belang van cultuurhistorie bij (het ontwikkelen van) natuur onderstreept. De Monumentenwet en het Verdrag van Malta zijn van kracht in natuurontwikkelingsgebieden. De Nota Ruimte is wat dat betreft helder: ‘Indien in de natuurgebieden sprake is van in rijkskaders, provinciale of gemeentelijk kaders vastgestelde bijzonder cultuurhistorische en landschappelijke kwaliteiten, moet de ontwikkeling van natuurlijke waarden daar op worden afgestemd. Waar sprake is van overlap tussen Vogel- en Habitatrichtlijn, Natuurbescherminswet- en EHS-gebieden enerzijds en Nationale Landschappen anderzijds, geven provincies in hun streekplan aan hoe zijn instandhouding en ontwikkeling van ecologische en culturele waarden in deze gebieden combineren.’

h. Nationale Parken

Naast Nationale Landschappen kent Nederland ook Nationale Parken, zoals de Hoge Veluwe, De Biesbosch en de Oosterschelde. Dit zijn de visitekaartjes van natuur, landschap en cultuurhistorie in Nederland. Behoud en ontwikkeling van waardevolle landschappen staat centraal. De Nationale Parken bieden mogelijkheden voor natuurgerichte recreatie, voorlichting en educatie en wetenschappelijk onderzoek. Cultuurhistorie wordt als thema nadrukkelijk meegenomen. De parken zijn door de provincies verankerd in hun streekplan en beheersplan.

i. Visie Paard en Landschap

In de Visie Paard en Landschap (2006) wordt aandacht gevraagd voor de ontwikkeling van de paardenhouderij in het landelijk gebied en wordt de sector opgeroepen zijn verantwoordelijkheid te nemen voor de landschappelijke inpassing van paardenbedrijven.

Een van die taken is dat er via onderzoek meer inzicht moeten komen in de economische, recreatieve en landschappelijke ontwikkelingen. Dit kan bijdragen aan een verdere professionalisering van de paardensector.

j. Bodem, reliëf en aardkunde

LNV heeft het rapport ‘Bewogen Aarde’ (2006) uitgebracht waarin aandacht wordt gevraagd voor de aardkundige aspecten van het Nederlandse landschap. Dit sluit aan op de Nota Ruimte waarin bodem, reliëf en aardkunde benoemd worden als de

natuurlijke kernkwaliteiten van het landschap, naast water en flora en fauna. Aardkundige waarden zijn fundamentele bouwstenen van onze leefomgeving. LNV richt zich met name op het verspreiden van kennis op het gebied van aardkunde en het bevorderen van het meenemen van aardkundige waarden in ruimtelijke planvorming bij rijk, provincies en gemeenten.

k. Internationale verdragen

De Europese Landschapsconventie (Verdrag van Florence)

Nederland heeft in 2005 de Europese Landschapsconventie (2000) van de Raad van Europa geratificeerd. Hierin worden vooral bottom-up initiatieven van burgers en organisaties gestimuleerd om zich bezig te houden met 'hun' landschap.

Enkele belangrijke uitgangspunten zijn dat het landschap:

- bijdraagt aan de vorming van lokale culturen
- een basisbestanddeel is van het Europees natuurlijk en cultureel erfgoed
- het welzijn van de burgers vergroot
- de Europese identiteit versterkt

Het is een intentieverklaring die uitsluitend gericht is op bescherming, beheer en ontwikkeling van alle landschappen in Europa.

Werelderfgoed UNESCO

Werelderfgoed is cultureel- en natuurlijk erfgoed dat voor de mensheid behouden moet blijven vanwege de unieke universele waarde. Het gaat om monumenten, gebouwencomplexen en landschappen. De UNESCO heeft zes gebieden en gebouwen in Nederland op de lijst van werelderfgoederen geplaatst. Daarmee wordt aangegeven dat het cultureel en/of natuurlijk erfgoed is van uitzonderlijke universele betekenis.

Het gaat om:

- het voormalig eiland Schokland
- de Beemster
- de Stelling van Amsterdam
- het Molencomplex Kinderdijk
- het Woudagemaal in Lemmer
- het Rietveld-Schröderhuis in Utrecht

Een aantal andere gebieden en objecten, waaronder de Nieuwe Hollandse Waterlinie, is op de voorlopige lijst geplaatst. Ook is Nederland samen met Denemarken en Duitsland van plan om de Waddenzee op de voorlopige lijst te plaatsen. De rijksoverheid is verplicht om de werelderfgoederen in eigen land te beschermen.

Verdrag van Malta

Het Europees Verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed, ook wel het Verdrag van Valletta of het Verdrag van Malta genoemd, is door ons land ondertekend. Hieronder valt bijvoorbeeld de verplichting tot archeologisch vooronderzoek bij 'grote ontwikkelprojecten'.

Uitgangspunten van het Verdrag van Malta zijn:

- archeologische waarden zoveel mogelijk in de bodem bewaren
- vroeg in de ruimtelijke ordening al rekening houden met archeologie
- bodemverstoorders betalen archeologisch vooronderzoek en mogelijke opgravingen.

Europese Plattelandsverordening

In de Europese Plattelandsverordening staan doelstellingen waarbinnen het POP (plattelandsontwikkelingsprogramma) moet passen. Deze doelstellingen zijn uitgewerkt in drie 'assen', namelijk landbouw (as 1), natuur & landschap (as 2) en plattelandsontwikkeling (as 3). Op dit moment wordt gewerkt aan het POP 2007-2013. De periode valt samen met het ILG zodat het makkelijker is om de financiering van POP te koppelen aan het provinciaal meerjarenprogramma.

Het rijk stelt samen met provincies het plattelandsontwikkelingsprogramma op. Daarin staat beschreven met welke maatregelen de Europese doelen worden gerealiseerd. Ook is de verdeling van de gelden - van de Europese Commissie en cofinanciering van rijk, provincies en overige organisaties - over deze doelen en (indicatief) over onderliggende maatregelen aangegeven. In het POP worden de maatregelen vertaald naar 'fiches' waarin is aangegeven wat voor soort projecten voor financiële ondersteuning in aanmerking komt. Voordat de uitvoering van start kan gaan, moet de Europese Commissie het POP goedkeuren.

2.1.2 Specifiek landschapsbeleid

Naast het algemene landschapsbeleid bestaat er ook aanvullend specifiek landschapsbeleid voor gebieden met bijzondere landschappelijke waarden, zoals de twintig Nationale Landschappen en de Reconstructiegebieden.

Nationale Landschappen

In de Nota Ruimte heeft het rijk 20 Nationale Landschappen aangewezen en zijn in het kort de bijzondere kwaliteiten weergegeven. Een deel van de gebieden was eerder al aangewezen als 'Waardevol Cultuurlandschap' (WCL), waar met name via stimuleringsmaatregelen aan de kwaliteit van het landschap werd gewerkt.

19 van de 20 Nationale Landschappen vallen geheel of gedeeltelijk samen met Belvedere gebieden. De Belvedere gebieden die zijn opgenomen in de Nationale Landschappen hebben hiermee een formele status gekregen.

'De Nationale Landschappen is de planologische beleidscategorie van het rijk geworden, waar we destijds de Belvedere gebieden voor hadden geselecteerd. Zo van: dit zijn cultuurhistorisch heel belangrijke gebieden, kijk daar nou eens heel goed naar als je als rijk planologisch beleid gaat vaststellen.' (van Marrewijk)

De provincies werken deze zogeheten kernkwaliteiten uit in hun streekplan en stellen de exacte grenzen van de Nationale Landschappen vast. Voor ieder Nationaal Landschap is een integraal uitvoeringsprogramma opgezet voor de periode 2007-2013. Hierin is specifieke aandacht voor cultuurhistorie.

De Nationale Landschappen zijn gebieden met internationaal zeldzame of unieke en nationaal kenmerkende landschapskwaliteiten. Voor elk landschap zijn de drie belangrijkste kwaliteiten omschreven. Uitgangspunt van beleid is 'behoud door ontwikkeling'. Behoud, beheer en versterking van die kwaliteiten vindt plaats via twee sporen, namelijk via ruimtelijke kaders (ja, mits regime; begrenzing, migratie saldo nul) en via cofinanciering van investerings- en beheermaatregelen (via ILG).

De centrale communicatieboodschap voor de Nationale Landschappen is: 'De 20 Nationale Landschappen zijn zeer waardevolle landschappen van Nederland. We zijn daar trots op en doen ons best die te behouden en te ontwikkelen, zodat we er kunnen ondernemen en genieten, nu en later. Ze hebben elk een unieke combinatie van cultuurhistorische en natuurlijke elementen en vertellen daarmee het verhaal van het Nederlandse landschap.' Met 'behoud door ontwikkeling' als het uitgangspunt voor het ruimtelijk beleid, wordt ingezet op het behoud en de versterking van de meest waardevolle cultuurlandschappen.

Het rijk is verantwoordelijk voor het toetsen van provinciale plannen, zorg dragen voor een financieel kader en financiële middelen voor cofinanciering, monitoring van landschappelijke kwaliteit (effectmeting), communicatie/voorlichting van het beleidsconcept en helpen van provincies in de uitvoering (samenwerking bevorderen, kwalitatieve ondersteuning, kennisinfrastructuur). De rijkscofinanciering bedraagt 50%. De provincies dragen zorg voor de resterende 50% (eigen begroting, EU-middelen, gemeenten/waterschappen, fondsen, private middelen).

Vanaf 2005 heeft het Rijk besloten om een deel van de Belvedere gelden (dat eerder via projectsubsidies werd uitgegeven) nu via het ILG aan de Nationale Landschappen ter beschikking te stellen.

'Wij hebben alweer meer dan twee jaar geleden, in overleg met LNV, er nadrukkelijk voor gekozen om een groot deel van het Belvedere budget over te bevelen naar de ILG-pot. Dit is besloten vanuit de veronderstelling dat juist door aan die pot deel te nemen, de cultuurhistorie zich een plek aan tafel had gekocht bij de verandering van het landelijke gebied. Nu, twee jaar later, hoor ik vanuit de provincies precies de omgekeerde redenering, en daar is ook wat voor te zeggen.' (van Marrewijk)

Reconstructie intensieve veehouderij

De Reconstructiewet biedt een integrale aanpak voor problemen op het gebied van veterinaire kwetsbaarheid, natuur, landschap, milieu en ruimtelijke kwaliteit.

Een reconstructieplan geeft aan welke bijdragen het levert aan herstel en aanleg van natuur, landschap en recreatie, de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en de instandhouding van de cultuurhistorie. Het rijk stelt geen (extra) geld beschikbaar voor behoud en versterking van cultuurhistorie en landschap; de provincies vaak wel.

Naast Belvedere subsidies biedt het landschapsontwikkelingsplan goede aanknopingspunten voor gemeenten om de abstracte doelen uit de reconstructieplannen te vertalen in concrete uitvoeringsplannen, waarin landschap, cultuurhistorie, ontwerp en 'behoud door ontwikkeling' een plaats kunnen krijgen. Het landschapontwikkelingsplan (LOP) is een belangrijk hulpmiddel bij het in de praktijk

brengen van de ontwikkelingsgerichte landschapsstrategie, een benadering die goed aansluit op het Belvedere gedachtegoed. Het LOP wordt nader toegelicht in paragraaf 2.3 onder het kopje 'agenderen, stimuleren'.

Belangrijke aanknopingspunten voor Belvedereprojecten in de reconstructie zijn water en natuur, bouwen in het buitengebied, herverkaveling, herbesteding van agrarische bebouwing en landschappelijke inpassing van woningbouw.

2.2 Belvedere

Het Belvedere beleid (1999) gaat over de relatie cultuurhistorie en ruimtelijke inrichting van Nederland. 'Behoud door ontwikkeling' staat daarbij centraal. Ruimtelijke ontwikkelingen kunnen op die manier profiteren van de cultuurhistorie in bodem, landschap en gebouwde omgeving in een gebied. Tegelijk wordt het behoud van erfgoed gestimuleerd. De strategie is toepasbaar bij alle ruimtelijke ontwikkelingen in Nederland; zowel in het stedelijke en landelijke gebied als bij de aanleg van infrastructuur en water.

'Bij Belvedere is de verandering van de ruimte, de ruimtelijke opgave, altijd het uitgangspunt. Vervolgens kijk je hoe de cultuurhistorie kan bijdragen aan de kwaliteit van die ingreep.' (van Marrewijk)

Belvedere is de beleidsverantwoordelijkheid van vier departementen: VROM, OCW, LNV en VenW. De afgelopen jaren is hieraan invulling gegeven door de departementen samen met een projectbureau en geflankeerd door een subsidieregeling.

'Belvedere heeft een grote impuls gegeven aan de cultuurhistorie. Juist ook door het een beetje op afstand van LNV te zetten. (... ..)

Binnen LNV weet lang niet iedereen dat Belvedere onderdeel is van het LNV-beleid. Veel mensen denken dat het van OCW is. Wij (LNV) moeten ook veel duidelijker laten zien dat het ook onze projecten zijn. Vanuit Belvedere wordt gedaan alsof het heel gemeenschappelijk is, en dat we er allemaal als departementen dus aan werken en continu mee bezig zijn. Maar ik denk eigenlijk, volgens mij is dat niet helemaal zo.' (Braaksma)

De gedachten rondom Belvedere zijn ook meegenomen in latere rijksnota's. Zo zijn de Nationale Landschappen uit de Nota Ruimte aangewezen op basis van de Belvedere gebieden.

De uitgangspunten van Belvedere gaan van het toegankelijk maken van cultuurhistorische kennis tot het stimuleren van het motto 'behoud door ontwikkeling':

- de cultuurhistorische identiteit wordt sterker richtinggevend voor de inrichting van de ruimte
- erkennen en herkenbaar houden van cultuurhistorische identiteit in stad en land, als kwaliteit en uitgangspunt voor nieuwe ontwikkelingen

- versterken en benutten van cultuurhistorische identiteit en bepalende kwaliteiten in de Belvedere gebieden
- scheppen van voorwaarden voor initiatieven van derden gericht op themagerichte projecten
- verspreiden en toegankelijk maken van kennis over cultuurhistorie en stimuleren van kansen als inspiratiebron voor ruimtelijke ordening en ontwerp
- bevorderen van samenwerking tussen burgers, organisaties en overheden
- verbeteren van gebruiksmogelijkheden van bestaand instrumentarium.

Belvedere is bij veel partijen bekend geworden door de subsidieregeling. Doel van de subsidieregeling Belvedere is ‘stimuleren en faciliteren van het tijdig integraal meewegen van cultuurhistorische aspecten in plan- en ontwerpprocessen en hun uitvoering’. Belvedere stelt jaarlijks 1,3 miljoen euro beschikbaar voor twee soorten projecten. Lokale projecten, waarin op lokaal niveau cultuurhistorische aspecten betrokken worden bij het maken van ruimtelijke ontwikkelingsvisies en –plannen. Deze projecten hoeven niet in een Belvedere gebied te liggen. En kennisprojecten waarin cultuurhistorische kennis van onderwerpen, thema’s en opgaven ontwikkeld en inzetbaar worden binnen actuele ruimtelijke inrichtingsvraagstukken. (www.belvedere.nu)

In het landelijk gebied zijn er Belvedere projecten gesubsidieerd in verschillende categorieën. Herbestemming van agrarische gebouwen en verbreding, reconstructie intensieve veehouderij en natuurontwikkeling vallen duidelijk binnen het domein van LNV. Maar ook de projecten over bouwen in het buitengebied, regionale waterberging, stellingen en linies, gebiedsinrichting, herontwikkeling historische complexen/gebouwen en recreatieve gebiedsontwikkeling passen bij de huidige beleidsdoelstellingen van LNV. Zeker een derde van de gesubsidieerde projecten heeft opvolging gekregen of is uitgevoerd.

‘Het is heel makkelijk om zwart te kijken en te zeggen: heel leuk al die idee- en planvorming, maar er komt niks van terecht. Ik denk als je de lijst er eens goed bij neemt en gaat kijken wat er wel is gerealiseerd, dat dat best veel is.’ (Boetes)

Mede dankzij Belvedere is een grote attitudeverandering ten aanzien van cultuurhistorie op gang gekomen.

‘Soms lijkt het erop dat Belvedere daarin de enige push factor is geweest. We beseffen ons maar al te goed dat een heleboel andere partijen, een heleboel andere initiatieven, net zo hard aan het pushen waren en dat er ook nog zoiets vaags was als de tijdgeest. Dat geheel, alles bij elkaar, heeft er natuurlijk wel voor gezorgd dat er echt totaal anders met cultuurhistorie wordt omgegaan. Waar het in het begin bij wijze van spreken nog missiewerk was om aan die tafel te mogen komen, is het nu veel vanzelfsprekender dat cultuurhistorie gewoon wordt betrokken. En dan kijken ze naar ons voor ervaringen, methodieken, manieren van opereren. Alle kennis vanuit de subsidieprojecten proberen we daarom bij elkaar te brengen, om daar lessen uit te leren. Maar ook door zelf onderwerpen initiëren, nieuwe doelgroepen te benaderen, etcetera.’ (van Marrewijk)

Ook bij DLG is de invloed van Belvedere merkbaar. Van de ruim 350 projecten die tot op heden met de Belvedereregeling gesubsidieerd zijn, dan zijn er 70 tot 80 projecten die op het werkterrein van DLG liggen. Bij 20 hiervan is DLG bij de uitvoering betrokken.

'Je ziet dat projecten die destijds, in 2000, 2001, 2002 met Belvederegeld het idee- en planvormingstraject in zijn gegaan, nu op het bordje van DLG liggen in de uitvoering. Dat is hartstikke leuk om te constateren. Vervolgens zie je echter dat er intern veel verschillende mensen met die projecten bezig zijn en dat er onvoldoende kennisuitwisseling plaatsvindt. Er zijn geen structuren om dit te faciliteren en te vergemakkelijken, terwijl we wel meedraaien en aan zet zijn. De woorden Belvedere en cultuurhistorie an sich leven misschien niet zo binnen DLG, terwijl het verhaal van de plek, van het landschap, wel bekende stof is.' (Boetes)

2.3 Voorwaarden scheppen, stimuleren/faciliteren

LNV voelt een verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van de leefomgeving. Naast het geformuleerde beleid heeft LNV gekozen voor een faciliterende rol richting de andere overheden.

Om voorwaarden te scheppen voor het generieke en specifieke landschapsbeleid heeft LNV diverse sturingsmogelijkheden. Er kan onderscheid worden gemaakt naar agenderen, faciliteren, stimuleren, regisseren, reguleren, uitvoeren en beheren. Al deze initiatieven dragen bij aan het behouden of verhogen van de kwaliteit van de Nederlandse landschappen. Cultuurhistorie speelt hierbij soms op de voorgrond, soms op de achtergrond een rol.

Agenderen, stimuleren

LNV zoekt in toenemende mate een deel van de oplossing in het ontwerp bij de aanpak van problemen in het landelijk gebied. Hierbij spitst de discussie zich vooral toe op het begrip 'kwaliteit'. Gezien het delegeren van taken in de richting van andere overheden, willen ze met het opstellen van een kwaliteitsagenda aangeven wat het rijk onder kwaliteit verstaat. Door aandacht aan ontwerp en vormgeving te besteden, hopen ze dat dit zal uitmonden in een goede ontwerp kwaliteit van regionale plannen. Enkele concrete zaken waar ze in hebben geïnvesteerd zijn het benoemen van een Rijksadviseur voor het landschap en het positioneren van Kasteel Groeneveld. De Ruiter geeft aan dat hiermee in de behoefte van provincies en gemeenten is voldaan: *'We hebben samen in beeld gebracht 'wie moet wat doen' en 'waar heb je dan behoefte aan'. Dan blijkt dat de ontwerpateliers, Kasteel Groeneveld en de Rijksadviseur Landschap voorzien in een behoefte. En dus richt LNV deze in. Rond de reconstructie zijn schetsschuiten, ontwerpateliers bij de Nieuwe Hollandse Waterlinie en bij de Greenports. Dirk Sijmons reist 5 dagen het land af, ook al staat hij maar voor 2 dagen op de payroll.'* (de Ruiter)

LNV wil een duidelijke rol aan het ontwerp en cultuurhistorie toekennen. Zo zou het een duidelijke rol kunnen vervullen bij het oplossen van ruimtelijk maatschappelijke problemen op hoog schaalniveau. Het kan erg waardevol zijn bij het analyseren van en het kijken naar de problematiek.

‘Ik denk wel dat ontwerpers en het ontwerp en in het verlengde ook cultuurhistorie, dat die behulpzaam kunnen zijn bij het identificeren van de identiteit van gebieden en hoe daarmee om te gaan. En dat is iets waar wel grote behoefte aan is, ook op het nationale niveau. Ik zie wel een mogelijke rol, maar meer vanuit de manier van kijken, de analytische kant, de beleidsanalytische kant, maar ook de vormanalytische kant dan als in de zin van ontwerpen en blauwdrukken maken. Ik weet dat hier verschillend over gedacht wordt.’ (Lever)

LNV wil gezien worden als het departement waar geëxperimenteerd kan worden. Men wil in trajecten stappen met een onzekere uitkomst: ‘intelligent vooruit struikelen’ noemt de Ruiters dit. Zij willen graag meewerken aan nieuwe ideeën en concepten voor het landelijk gebied.

(Weijschedé, 2007)

Andere stimulerende mogelijkheden die LNV biedt zijn het ondersteunen van rijksvoorbeeldprojecten als Routeontwerp van snelwegen. Het rijk stimuleert ook het opstellen van regionale of gemeentelijke landschapsontwikkelingsplannen (LOP) met subsidie. Het LOP draagt bij aan een gedragen visie op het landschap in zowel wensen als concrete en uitvoerbare projecten. Een LOP gaat uit van de bestaande kwaliteiten en potenties van het landschap, en beschrijft de gewenste ontwikkelingen. Dit gebeurt in een aanpak van onderop en met relevante partijen.

Faciliteren

Nu de regie van het landschapsbeleid voor het grootste deel bij de provincies is komen te liggen, wordt het instrumentarium voor generiek en specifiek landschapsbeleid herijkt. LNV is zich aan het beraden op haar kerntaken.

‘Met de verschuiving van centraal naar decentraal zou het nu veel minder logisch zijn om zo’n projectbureau Belvedere op te starten. Heel veel zouden denken ‘ja rijkssoeverheid, is dat nou wel hun rol om zoiets neer te zetten’. Het zou veel meer een taak van provincies en gemeenten zijn. Je zou het projectbureau ook kunnen zien als iets dat we faciliteren en stimuleren. Dan is het een instrument dat werkt en wordt gewaardeerd door heel veel mensen en instanties. De provincies zouden er wel meer bij betrokken moeten zijn. Meer dan het huidige netwerk.’ (Braaksma)

Andere faciliterende activiteiten vanuit LNV zijn onder andere het ondersteunen van organisaties voor architectuur, natuur en landschap; de website Landschap ontwikkelen met kwaliteit, de Monitor Kleine Landschapselementen (MKLE), monitoren van de kwaliteit van het landschap en beleidondersteunend onderzoek.

Uitvoeren/beheren/regisseren

LNV heeft een taak in het aansturen van de terreinbeherende organisaties (Staatsbosbeheer, Natuur Monumenten en provinciale landschapsorganisaties). Dienst Landelijk Gebied wordt ook aangestuurd op de te realiseren landschapskwaliteit.

In het kader van het zoeken van erfgenamen van Belvedere, heeft LNV in 2007 aan DLG de opdracht gegeven ‘wat betekent cultuurhistorie in de uitvoeringspraktijk in het landelijk gebied en geef nu handvatten voor toekomstig beleid’. Hiervoor is een ‘roadshow cultuurhistorie’ ontwikkeld. Dat is een reeks van bijeenkomsten, twee centrale bijeenkomsten en drie regionale bijeenkomsten, waarin DLG probeert te

ontdekken wat ze gaan doen op het gebied van cultuurhistorie, wat hun ambities zijn op dat terrein, en wat ze kunnen met de winstpunten, met de verworvenheden van het Belvederebeleid daarbij.

'Wat doen we op het terrein van cultuurhistorie, hoe draaien we dergelijke projecten en wat zouden we in de toekomst nog meer kunnen doen om de Belvedere benadering beter geborgd te krijgen binnen DLG? Dat zijn de vragen die we onszelf stellen tijdens de roadshow cultuurhistorie. De resultaten van alle bijeenkomsten worden begin 2009 tijdens een slotbijeenkomst vertaald in een agenda voor DLG. Een agenda tot 2009 met activiteiten die we samen met partners als de RACM en het projectbureau Belvedere op kunnen pakken. Aangevuld met een doorkijk na 2009 (einde van het Belvedere programma) wat gaan we doen om ook in de toekomst een rol te vervullen bij de delen van het Belvedere gedachtegoed die betrekking hebben op het landelijk gebied, om deels het stokje van het huidige Belvedere initiatief over te kunnen nemen.' (Boetes)

Daarnaast zal de roadshow ook een advies worden aan LNV op basis van de uitkomsten hoe cultuurhistorie en de uitvoering in het landelijk gebied verknoopt kunnen worden.

'Wat tot nu toe naar boven is gekomen, is de exposure. We laten ons heel weinig zien, op het terrein van cultuurhistorie, terwijl we heel veel projecten doen. Een ander punt vormende vraagstukken rondom opdrachtgeverschap/opdrachtnemerschap richting bijvoorbeeld provincies. Als er in de opdracht geen aandacht wordt besteed aan het onderwerp cultuurhistorie, in hoeverre moet je dan als kritisch opdrachtnemer je opdrachtgever daar ook op wijzen. En moet je als DLG richting provincie zeggen: we willen dat graag voor u doen, maar wij gaan bij ons werk uit van bepaalde basiskwaliteitseisen. Die eisen zouden we dan intern moeten formuleren, met inbegrip van het onderwerp cultuurhistorie (... ..) Je moet overigens wel oppassen dat je cultuurhistorie niet zo groot maakt dat het weer een amorf begrip wordt waar óf iedereen zijn ding van maakt, óf iedereen bij afhaakt. Het is een containerbegrip.' (Boetes)

Reguleren

LNV heeft met de nieuwe Wet op de ruimtelijke ordening (Wro) en de Wet Inrichting Landelijk Gebied (WILG) enkele wettelijke kaders waarmee zij invloed kunnen uitoefenen op het landschapsbeleid en daarmee ook op de cultuurhistorie.

De nieuwe Wro biedt verschillende instrumenten om een regionale of provinciale visie op landschap aan gemeenten te laten doorwerken. De provincie kan een voorschrift geven voor een bepaalde situatie in een Nationaal Landschap en daarmee een gemeentelijke bestemmingsplanwijziging afdwingen (aanwijzingsbevoegdheid). Eventueel kan de provincie een gemeentelijk besluit vervangen door een provinciaal besluit als het provinciaal belang in het geding is.

De door de provincie uitgewerkte kernkwaliteiten vormen het toetsingskader voor ruimtelijke ingrepen in het landschap. Het beleid voor landschap, de kernkwaliteiten, is vanuit het rijk abstract geformuleerd. Wil een provincie hierover een verordening maken, dan zal ze wel een zeer duidelijke en concreet uitgewerkte visie op de kernkwaliteiten moeten hebben. Is dit niet het geval, dan zal in toenemende mate de rechter uitspraak moeten doen over de ruimtelijke afweging aan de kernkwaliteit (bijvoorbeeld ten aanzien van de vraag: wat is openheid?).

Door het ontbreken van duidelijke centrale concepten en uitgewerkte criteria voor bijvoorbeeld ruimtelijke kwaliteit, zal de toepassing van het wettelijke instrumentarium inhoudelijk sterk gaan verschillen tussen provincies.

De Wet Inrichting Landelijk Gebied (WILG) voorziet in regels over de programmering, financiering en realisatie van het gebiedsgerichte beleid en de verantwoording daarover. Het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) is het bijbehorende financiële instrument.

2.4 Samenwerken/afstemmen

In algemene zin kan worden gesteld dat de rol van het rijk is 'op afstand en eindverantwoordelijk'. Provincies staan voor 'regie en toezicht'. Gemeenten en regionale samenwerkingsverbanden staan voor de 'uitvoering, vormgeving en kwaliteitsbewaking'.

In het kader van Belvedere zijn de departementen LNV, OCW, VROM en VenW samen aan de slag gegaan met het onderwerp cultuurhistorie binnen de ruimtelijke opgave. Deze samenwerking maakt het ook makkelijker om op andere vlakken samen aan iets te beginnen. Het Actieprogramma Ruimte en Cultuur is zelfs een gezamenlijke actie van 7 departementen (LNV, OCW, VROM, VenW, Defensie, EZ en BuZa).

Zowel bij LNV als bij RACM wordt er nagedacht over cultuurhistorie. Bij de RACM is Cultuurlandschap nieuw in de naam van de organisatie gekomen, maar niet nieuw in de manier van werken. De aandacht voor het monument in zijn omgeving was er al langere tijd. De RACM is bezig een actieprogramma Landschap op te stellen. Hierin zal duidelijker worden wat de doelen van de RACM zijn in beleid, kennis en uitvoering op het gebied van cultuurlandschap.

Dit alles gebeurt in goed overleg met LNV. In de afgelopen anderhalf jaar is er relatief weinig contact geweest, mede omdat er aan de kant van de RACM niet een duidelijk team was dat zich met de visievorming op cultuurlandschap bezig hield. Met de invulling van de Afdeling Landschappelijk Stedebouwkundig Erfgoed is dit duidelijker geworden en is een periodiek overleg tussen RACM en het LNV programma Landschap ingesteld. Dit zal met de tijd de onduidelijkheid over de ministeriële verantwoordelijkheden die leeft bij de provincies en andere instanties doen verminderen.

'En verder speelt natuurlijk nu nog de onduidelijkheid over de verantwoordelijkheid voor het cultuurlandschap. Daar moet OCW gewoon een afspraak over maken met LNV.'

(van Marrewijk)

Tussen LNV en de provincies is zeer weinig contact over het onderwerp cultuurhistorie. Het contact dat er is, loopt via Belvedere of de regiodirecties van LNV.

'Het feit dat we deze tafel hebben en koffie en thee aanbieden, is bijna al genoeg om die kennisuitwisseling plaats te laten vinden. Zo simpel is het. Terwijl zonder zo'n initiatief de provincies op werkvloerniveau nauwelijks met elkaar overleggen.' (van Marrewijk over het provinciaal kennisnetwerk waar ook LNV voor uitgenodigd wordt)

Met de grote uitvoerende organisaties Dienst Landelijk Gebied, Staatsbosbeheer en Rijkswaterstaat, heeft de RACM convenanten ondertekend. In die convenanten worden heel praktisch adviezen gegeven over waar die organisaties in de uitoefening van hun werk tegenaan lopen. Op dit moment worden deze convenanten herijkt. Hierin zullen ook veel meer afspraken worden gemaakt over hoe je netwerken beter aan elkaar kunt verknopen. Ook de mogelijkheid van een gezamenlijk kwaliteitsteam van RACM en DLG wordt bekeken. Een dergelijk team kan bij bepaalde projecten adviezen geven op het gebied van de cultuurhistorie.

'We hebben twee mensen bij de RACM en twee mensen hier bij DLG die er aan werken om de samenwerking te vernieuwen. En een van de onderwerpen die daarin naar boven komt is het gezamenlijk de schouders zetten onder het voortbrengen van de Belvedere gedachte. Met het einde van Belvedere in zicht wordt dit voornemen opgenomen in het samenwerkingsconvenant DLG-RACM voor de periode 2008-2012. (... ..)

Denk bij samenwerkingsafspraken bijvoorbeeld aan het inzetten van mensen van de RACM bij schetschuiten, dus het inbrengen van het cultuurhistorisch belang in ontwerpprocessen. Of aan kennisuitwisseling en wederzijdse opleiding. Er wordt momenteel bijvoorbeeld gewerkt aan een opleiding archeologie voor DLG-ers en een opleiding gebiedsontwikkeling in PPS, voor RACM-ers. Tenslotte laat je ook door het uitbrengen van publicaties over projecten waar je gezamenlijk in op hebt getrokken de samenwerking blijken. Met de komst van het kwaliteitsteam zijn er weer veel meer concrete projecten waarin je samen opereert.' (Boetes)

2.5 Conclusie

Het voorgaande heeft inzicht gegeven in de wijze waarop cultuurhistorie een plek heeft gekregen binnen het beleid van LNV.

Plaats Cultuurhistorie binnen LNV

Cultuurhistorie is een zeer klein beleidsveld binnen LNV. Hiermee is dit ook niet erg herkenbaar binnen de organisatie. Gemakshalve worden cultuurhistorie en Belvedere door veel medewerkers door elkaar gebruikt. Daarbij is het lang niet voor iedere medewerker duidelijk dat Belvedere onderdeel is van het LNV beleid. Cultuurhistorie wordt intern dan ook eerder geassocieerd met OCW en niet zozeer met LNV.

Cultuurhistorie als onderdeel van integraal kwaliteitsdenken

We zien dat LNV binnen veel verschillende beleidslijnen aandacht besteed aan cultuurhistorie. Echter, cultuurhistorie is niet in een aparte sectorale beleidslijn vastgelegd. Het maakt onderdeel uit van een breder landschappelijk raamwerk: het is een integraal onderdeel van kwaliteitsdenken over landschap. Zo streeft LNV een zekere *landschappelijke basiskwaliteit* na in heel Nederland. Deze basiskwaliteit wordt vormgegeven door een viertal aspecten, de zogenaamde kernkwaliteiten. Eén van

deze kernkwaliteiten gaat over de culturele kwaliteit, waaronder cultuurhistorie. Hiermee wil LNV aangeven dat cultuurhistorie als onlosmakelijk onderdeel van de landschappelijke kwaliteit wordt gezien.

Naast deze algemene basiskwaliteit, die voor het landschap in heel Nederland geldt, heeft LNV ook landschapsbeleid ontwikkeld die gelden voor *specifieke gebieden*. De meest in het oog springende categorie is het Nationale Landschap. Er zijn er 20 van aangewezen en worden bestempeld als zeer waardevolle landschappen, waar iedereen trots op moet zijn en waar iedereen zijn best voor moet doen deze te behouden en te ontwikkelen. Hierbij zal de strategie 'behoud door ontwikkeling' als uitgangspunt dienen: de ruimtelijke ontwikkelingen moeten passen binnen de context van deze waardevolle cultuurlandschappen.

De beleidslijn waar cultuurhistorie het meest expliciet van zich laat spreken is in het Belvedere beleid. Hier gaat het ook niet zuiver om cultuurhistorie, maar het gaat om de relatie met de ruimtelijke inrichting. Op welke wijze kunnen ruimtelijk ontwikkelingen profiteren van de cultuurhistorie in de bodem, landschap en bebouwde omgeving van een gebied. Het interessante aan het Belvedere beleid is, dat er vier departementen beleidsverantwoordelijk zijn. Aan deze samenwerking is invulling gegeven door de departementen samen te laten werken binnen één projectbureau. Met dit Belvedere beleid is er tevens een subsidieregeling gestart, welke projecten ondersteund die vorm kunnen geven aan het gedachtegoed van Belvedere.

De integrale kwaliteitsgedachte wil het rijk tevens duidelijk maken in haar financieringsstructuur voor het landelijk gebied, het ILG. Hierin worden de rijksbudgetten gebundeld, zodat er één financieringspot voor de inrichting van het landelijk gebied ontstaat. Cultuurhistorie maakt hier dan ook een integraal onderdeel van uit. Zo heeft Belvedere haar budget, wat gereserveerd was voor regionale projecten in de ILG pot gestopt, op de voorwaarde dat dit geld besteed zal moeten worden binnen de Nationale Landschappen.

In de visie van het rijk voor het landelijk gebied zullen de provincies regisseur worden en mogen deze ILG middelen besteden, mits gefinancierd door de provincies zelf. Wanneer we kijken naar de totale ILG middelen ten opzichte van de middelen die uit deze pot expliciet zijn toegewezen aan cultuurhistorie, blijkt dit een bijzonder klein deel te zijn: van de totale rijksinzet over de periode 2007-2013 van 3,7 miljard euro, blijkt er 6,8 miljoen euro expliciet bestemd te zijn voor cultuurhistorie.

Sommige provincies zijn in de veronderstelling dat 20% van het totale ILG budget aan cultuurhistorie moet worden besteed. Andere provincies menen dat 20% van het uitvoeringsbudget van de Nationale Landschappen aan cultuurhistorie moet worden besteed. Het is echter onduidelijk waar deze norm vandaan komt. Het vermoeden bestaat dat deze zogenaamde 20% norm heeft gecirculeerd bij LNV, maar dit is niet te achterhalen. Feit blijft dat enkele provincies met deze 'virtuele norm' aan de slag zijn gegaan en dit gebruiken als richtlijn.

Cultuurhistorische sturingsmogelijkheden van LNV

LNV heeft enkele mogelijkheden tot haar beschikking, welke invloed hebben op cultuurhistorie. De zogenaamde cultuurhistorische knoppen waar LNV aan kan draaien zijn:

1. Beleidsformulering

Mooi Nederland is één van de pijlers uit het beleidsprogramma van het Kabinet Balkenende IV. VROM is hiervoor het verantwoordelijke departement. Alle activiteiten van verschillende departementen die te maken hebben met ruimtelijke ordening of ingrepen in het landschap vallen onder deze pijler, zo ook de Agenda Landschap en de Visie Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp.

Via de lijnen van Mooi Nederland, Agenda Landschap en Visie Architectuur en Ruimtelijk ontwerp zal zowel het generieke als het specifieke landschapsbeleid worden verankerd. De Visie is feitelijk de opvolger van de nota Belvedere (die immers is opgehangen aan het Actieprogramma Ruimte en Cultuur). Cultuurhistorie moet dus een duidelijke plek krijgen in de Visie. Het onderdeel 'landschap' wil LNV opnemen in de Agenda Landschap, die in april 2008 tegelijk met de Visie naar het kabinet en daarna naar de Tweede Kamer gaat. Er vindt dan ook onderlinge afstemming plaats tussen beide trajecten (Agenda Landschap en Visie Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp).

Door de vele beleidsnotities met bijbehorende beleidslijnen te bundelen, zal het LNV beleid aanzienlijk overzichtelijker worden. Voor het Belvedere beleid geldt eigenlijk het omgekeerde: de helderheid die het Belvedere beleid uitstraalde, doordat alles in één beleidsnota was te vinden, gaat hiermee verloren.

2. Faciliteren/Stimuleren

Om te komen tot een hoogwaardig landschappelijk beleid met aandacht voor cultuurhistorie wil LNV graag een faciliterende en stimulerende rol spelen.

Eén van de meest in het oog springende acties is het aanstellen van een Rijksadviseur voor het landschap. Hij heeft onder andere tot doel om de kwaliteitsgedachte van LNV uit te dragen.

Daarnaast heeft LNV jaarlijks geld gereserveerd voor de Belvedere subsidie, welke is ingesteld om het Belvedere gedachtegoed te stimuleren.

Als uitvoerende organisatie van LNV wil DLG zich steeds duidelijker profileren als 'Belvedere-proof', niet alleen in de uitvoering, maar juist ook als kritische opdrachtnemer.

3. Agenderen

Organiseren debatten over landschapsthema's, onder meer in Kasteel Groeneveld, het nationale centrum voor landschap en platteland. Hier worden tentoonstellingen en evenementen over natuur en landschap worden georganiseerd.

4. Reguleren

LNV heeft met de nieuwe Wet op de ruimtelijke ordening (Wro) en de Wet Inrichting Landelijk Gebied (WILG) enkele wettelijke kaders waarmee zij invloed kunnen uitoefenen op het landschapsbeleid en daarmee ook op de cultuurhistorie.

De nieuwe Wro biedt verschillende instrumenten om een regionale of provinciale visie op landschap aan gemeenten te laten doorwerken. De provincie kan een voorschrift geven voor een bepaalde situatie in een Nationaal Landschap en daarmee een gemeentelijke bestemmingsplanwijziging afdwingen (aanwijzingsbevoegdheid). Eventueel kan de provincie een gemeentelijk besluit vervangen door een provinciaal besluit als het provinciaal belang in het geding is.

De door de provincie uitgewerkte kernkwaliteiten vormen het toetsingskader voor ruimtelijke ingrepen in het landschap. Het beleid voor landschap, de kernkwaliteiten, is vanuit het rijk abstract geformuleerd. Wil een provincie hierover een verordening maken, dan zal ze wel een zeer duidelijke en concreet uitgewerkte visie op de kernkwaliteiten moeten hebben. Is dit niet het geval, dan zal in toenemende mate de rechter uitspraak moeten doen over de ruimtelijke afweging aan de kernkwaliteit (bijvoorbeeld ten aanzien van de vraag: wat is openheid?).

Met de invoering van de WILG en het bijbehorende Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) zijn veel bevoegdheden overgegeven aan de provincies. Toch blijft LNV hierin een rol spelen. Zo voert Dienst Regelingen de regelingen PSAN (Provinciale Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer) en PSN (Provinciale Subsidieregeling Natuur) uit voor de Gedeputeerde Staten. In deze subsidieregelingen zijn de mogelijkheden voor cultuurhistorie niet goed uitgewerkt. Zo bestaat er geen subsidie categorie voor cultuurhistorische of landschappelijke eenheden. Op dit moment wordt er door de provincies gewerkt aan een herziening van Programma Beheer, waarbij het beheer van cultuurhistorische elementen een prominentere rol gaat spelen.

3 Analyse cultuurhistorische praktijk binnen provincies

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de praktijk binnen de 12 provincies op het gebied van cultuurhistorie. Hierbij komen het provinciaal cultuurhistorische beleid, de bandbreedte van cultuurhistorie binnen provincies en de omgang met Nationale Landschappen. Ook wordt de wijze waarop provincies cultuurhistorie stimuleren richting bijvoorbeeld gemeenten besproken en de afstemming met de verschillende overheidslagen. Als laatste komen de ervaringen met Belvedere en de wensen van de provincies ten aanzien van de rol van het rijk bij cultuurhistorie aan bod.

3.1 Provinciaal cultuurhistorisch beleid

Alle provincies hebben beleid ontwikkeld op het gebied van cultuurhistorie. Dit staat opgeschreven in verschillende beleidsnota's:

- Groningen, Overijssel, Flevoland en Noord-Holland hebben hun beleid beschreven in hun algemene cultuurnota;
- Friesland heeft haar beleid vastgelegd in de aparte Nota Erfgoed, die uit twee delen bestaat: archeologie en cultuurhistorie, en monumentenzorg;
- Het integrale projectplan cultuurhistorie van Drenthe is nog in de conceptfase;
- De Gelderse nota draagt de titel 'Steeds opnieuw schitteren. Belvoir 2, beleidsnota cultuurhistorie 2005-2008 (de identiteit van Gelderland in tien Gebieden)';
- Utrecht heeft haar beleid uit 'Dat moet je breed zien, cultuurprogramma 2000-2005' uitgewerkt in het meerjarenprogramma Cultuurhistorische Hoofdstructuur;
- Zuid-Holland beschrijft in de 'Voortgangsnotitie Culturele Planologie' (2006) de stand van zaken met betrekking tot de culturele planologie uit haar 'Cultuurplan 2005-2008: Identiteit en Inspiratie'; belangrijkste basisinstrument is Cultuurhistorische hoofdstructuur;
- Zeeland heeft onlangs de nota 'Cultuurhistorie en Monumenten 2007-2012' vastgesteld als uitvoeringsnota van de cultuurnota 'Cultuur Continue';
- Noord-Brabant werkte het beleid uit de cultuurnota 'Weten, maken, beleven' uit in de nota Monumenten 2004-2007: 'van object naar project';
- De Limburgse 'Nota Provinciaal Erfgoedbeleid' is in 2006 uitgekomen.

Het beleid dat de provincies beschrijven kenmerkt zich in meer of mindere mate door een gebiedsgerichte aanpak en een integrale benaderingswijze. Zo is in de Gelderse beleidsnota's heel mooi de ontwikkeling te zien van traditionele objectgerichte monumentenzorg naar een cultuurhistorisch beleid dat uitgaat van behoud door ontwikkeling, waarbij de historische stedenbouw, archeologie en het historische landschap de beleidsterreinen vormen (periode 2001-2004, Belvoir 1). Vervolgens is er de omslag naar een beleid dat kiest voor een gebiedsgerichte aanpak (Belvoir 2005-2008). De provincie is daarbij opgedeeld in tien gebieden die elk als het ware een eigen identiteit vertonen, met eigen specifieke cultuurhistorische waarden

die typerend zijn voor die regio's. Voor de uitvoering van de ambitieuze werkprogramma's per gebied zoekt de provincie de samenwerking met gemeenten en andere betrokken organisaties. De provincie Overijssel geeft vorm aan een gebiedsgerichtprogramma voor het 'streekeigen erf' gericht op het bewaren dan wel reanimeren van voor de streek typerende boerenerven, bestaande uit gebouwen en beplanting, die van cultuurhistorische en landschappelijke waarde zijn. Zuid-Holland heeft zich in haar Cultuurplan ten doel gesteld, de ruimtelijke kwaliteit en identiteit van gebieden te versterken door cultuur te betrekken bij planologie. Halverwege de beleidsperiode maakt de provincie een tussenbalans op. In de voortgangsnotitie Culturele Planologie beschrijft ze de stand van zaken, waarbij onder meer te lezen is dat de cultuurhistorische waarden (vastgelegd in de cultuurhistorische hoofdstructuur) als onderlegger fungeren voor ontwikkelingen in verstedelijkingprojecten. Ook Utrecht investeert in cultuurhistorische gebiedsprojecten en zo zijn er meer voorbeelden, waarbij we de importantie van Belvedere niet onvermeld willen laten. De doorwerking van het benoemen van Belvedere gebieden, en de uitvoering van Belvedere projecten is een onderzoek op zich waard.

De provincies hebben op basis van de Wet ruimtelijke ordening, en sinds kort ook op basis de Wet inrichting landelijk gebied, verantwoordelijkheden (gekregen) die mogelijkheden bieden om op de ingeslagen weg voort te gaan en het beleid uit te bouwen. Goede samenwerking van de beleidsterreinen cultuur, landschap, natuur, water, groen, ruimtelijke ordening binnen de provincies zijn daarbij een vereiste. Tijdens de interviews gaven alle provincies aan dat die lijnen er waren en steeds korter werden. Integraal werken met ruimtelijke ordening is eerder regel dan uitzondering.

Overige instrumenten

Vrijwel alle provincies zetten in op instandhouding van cultuurhistorische waarden door subsidies te verstrekken voor onderhoud en/of restauratie via subsidieregelingen. Zuid-Holland maakt daarbij een heel specifieke keuze door alleen in te zetten op molens. Negen provincies (Groningen, Friesland, Overijssel, Gelderland, Utrecht, Noord-Holland, Zuid-Holland, Noord-Brabant of Zeeland) kennen het instrument van het Cultuurfonds voor Monumenten. Vanuit de fondsen worden leningen verstrekt voor restauratie van gemeentelijke en provinciale monumenten. Voor de vulling van het fonds tekenen de provincies en het Prins Bernhard Cultuurfonds in samenwerking met het Nationaal Restauratiefonds. De provinciale monumentenwachten zijn in alle provincies actief. Het netwerk van Steunpunten dat de provincies samen met het rijk financieren is over vrijwel het hele land uitgerold. In een enkele provincie is het Steunpunt Erfgoed nog in ontwikkeling, zoals in Flevoland waar het zijn huisvesting zal vinden in het Nieuw Land Erfgoedcentrum. Er zijn meer provincies waar het Steunpunt zich genesteld heeft te midden van ander organisaties op het gebied van erfgoed. In Groningen is Libau gevestigd, Drenthe kent het Drents Plateau, Overijssel Het Oversticht, Utrecht Het Erfgoedhuis. In Zuid-Holland is het Steunpunt opgenomen in het zeer veel omvattende Erfgoedhuis. Zeeland kent de Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland waarbij het Steunpunt is aangehaakt. Noord-Brabant heeft het Steunpunt gevestigd in het Monumentenhuis. Waarmee meteen is aangegeven dat de instandhouding van

organisaties op het gebied van cultuurhistorie ook tot het instrumentarium van de provincies behoort.

In een aantal provincies zijn, dankzij de inspanningen van de provincie, naast deze grotere instellingen ook kleinere specialistische instellingen actief. Denk aan boerderijenstichtingen, molenstichtingen etc.

De monumentenverordeningen en ontgrondingverordeningen zorgen voor de bescherming van het erfgoed .

Ook opdrachtgeverschap dient genoemd te worden als instrument: bijvoorbeeld tot het verrichten van strategische verkenningen. Tenslotte: door de provincies zelden genoemd, maar toch hier te memoreren, is de inbreng van de deskundigheid van de provincie zelf. Een voorbeeld: het Nationaal Project Nieuwe Hollandse Waterlinie, is een interdepartementaal project waarbij de vijf betrokken departementen samenwerken met provincies, gemeenten, waterschappen, maatschappelijke organisaties, eigenaren, private partijen en burgers. De provincies zijn vertegenwoordigd in ambtelijke werkgroepen en leveren projectleiders.

Generiek landschapsbeleid

Binnen de provincies wordt de term cultuurhistorie op verschillende wijzen ingevuld. Vanuit een afdeling cultuurhistorie wordt op vele manieren gekeken waar mogelijkheden zijn voor behoud, versterking en/of ontwikkeling van het cultuurhistorisch erfgoed. Daarnaast wordt er ook op een meer reguliere en traditionele wijze naar de vakgebieden monumentenzorg en archeologie gekeken.

'We hebben voor de reconstructie een hele organisatie, met gebiedscoördinatoren, gebiedsmakelaars, die projecten met elkaar verbinden en kansen zoeken. Die zijn ook nadrukkelijk met cultuurhistorie bezig. Hetzelfde geldt ook voor de nationale landschappen. We proberen daar vanuit het team cultuurhistorie te faciliteren. We hoeven daarvoor niet de hele scope van cultuurhistorie te beheersen en overal bij te zijn. Dat willen we ook niet, maar we willen wel faciliteren waar nodig. Mijn taak bestaat er onder andere uit om te proberen de autonome geldstromen die we van cultuurhistorie nog hebben, zoveel mogelijk te verbinden aan andere geldstromen, en daar synergie in te vinden. Maar we hebben natuurlijk ook nog een hele traditionele monumentenpoot, wat ook bij cultuurhistorie hoort en waar we proberen dat meer te integreren in het totale pakket van de provincie. Daarnaast hebben we natuurlijk archeologen rondlopen en een depot. Maar ook planbegeleiders zoals we dat noemen. Dat zijn mensen die inhoudelijk verstand hebben van cultuurhistorie en dat ook actief proberen in te bedden in de meer planologische aspecten van ons ruimtelijk beleid, zoals de instructie van bestemmingsplannen.' (Noord-Brabant)

Maar er wordt nu ook binnen de provincies steeds vaker de over cultuurlandschappen gesproken, waarbij cultuurhistorie een onderdeel uitmaakt van het bredere begrip landschapskwaliteit. Daarbij wordt cultuurhistorie meegenomen als onderdeel van de landschapskant.

'Cultuurhistorie en landschap is één thema geworden, wat op zich denk ik heel goed is. Meestal wordt natuur en landschap in één adem genoemd, maar dat zijn eigenlijk twee hele ongelijksoortige

dingen. Dus het verschuift van de combinatie natuur en landschap naar cultuur en landschap’.
(Utrecht)

ILG en provincies

De provincies zijn blij dat de budgetten voor het landelijk gebied ontschot zijn. Hiermee zijn ze echter wel opdrachtgever in plaats van uitvoerder geworden. Het ILG is dus naast een financieel instrument ook een bestuurlijk instrument: het geeft vorm aan de verschuiving van taken van centrale overheid naar de provincie (verschuiving van centraal naar decentraal). De Belvedere budgetten voor de regionale gebieden zijn hier eveneens in opgenomen. Dit deel mag echter alleen worden besteed in de Nationale Landschappen. Provincie is opdrachtgever geworden van het ILG budget, maar krijgen zo wel restricties mee van LNV.

20% norm

Verschillende provincies zijn in de veronderstelling dat 20% van het totale ILG budget aan cultuurhistorie moet worden besteed. Andere provincies menen dat 20% van het uitvoeringsbudget van de Nationale Landschappen aan cultuurhistorie moet worden besteed. Het is echter onduidelijk waar deze norm vandaan komt. Het vermoeden bestaat dat deze zogenaamde 20% norm heeft gecirculeerd bij LNV, maar dit is niet te achterhalen. Feit blijft dat enkele provincies met deze ‘virtuele norm’ aan de slag zijn gegaan en dit gebruiken als richtlijn.

‘Alleen we houden wel die 20% in de gaten, 20% van de middelen wordt inderdaad wel aan cultuurhistorie besteed. En waarschijnlijk wel meer ook, maar goed, in ieder geval minimaal 20%.’
(Groningen)

Over de hoogte en de haalbaarheid van de norm verschillen de meningen. Voor veel kleine provincies (met weinig vrij beschikbare middelen cultuurhistorie) lijken moeite te hebben met de 20% norm. Anderen, lijkt het goed om een norm te stellen, maar dat de hoogte er niet toe doet: als er maar aandacht voor cultuurhistorie blijft bestaan.

‘Of het nou 5% is of 20% . Als we er prachtige dingen van doen en het landschap wordt beter, dan zeggen die percentages gewoon niet zoveel. En als ik weet dat er veel gebeurt op het gebied van cultuurhistorie, en dan is het wel goed.’ (Noord-Brabant)

Door het integrale karakter is het moeilijk vast te stellen welk percentage cultuurhistorie een rol speelt binnen een project.

‘En twintig procent: je kunt het ook niet meer achterhalen, want er waren redelijk veel middelen voor cultuur zo her en der, en ze zijn allemaal in de grote pot gegaan: ze zijn onzichtbaar geworden, ze zijn niet geormerkt.’ (Overijssel)

Inzet cultuurhistorische middelen: binnen of buiten ILG?

Interessant is om te zien op welke wijze de provincies haar financiële middelen voor cultuur en cultuurhistorie inzetten in het ILG.

Verschillende provincies zetten zeer bewust hun vrij besteedbare cultuur(historische) budget in bij het ILG om daarmee aan tafel te kunnen zitten bij gebiedsgerichte projecten. Het is dus in feite een stukje wisselgeld: er wordt extra geld in de ILG pot

gestopt. In ruil hiervoor krijgen beleidsmedewerkers cultuurhistorie inspraak in het proces.

Vrij beschikbare middelen cultuurhistorie ingezet binnen ILG	Vrij beschikbare middelen cultuurhistorie ingezet buiten ILG
Utrecht Flevoland Overijssel Drenthe Noord-Holland	Noord-Brabant Gelderland Zuid-Holland Groningen Zeeland Limburg Friesland

Eén van de grote voordelen om het cultuurhistorische budget in ILG te stoppen blijkt toch wel het feit dat het onderwerp cultuurhistorie wordt meegenomen in het grotere geheel. Het is daarmee onderdeel van de onderhandeling geworden. Dit biedt goede mogelijkheden om extra budget voor cultuurhistorie te regelen binnen bestaande budgetten uit andere sectoren.

Echter, dit wordt door verschillende provincies als een groot nadeel ervaren. Er bestaat namelijk het gevaar van slechte herkenbaarheid. Het geld dat aan cultuurhistorie wordt besteed is niet geoormerkt. Verschillende provincies hebben weinig vertrouwen in het feit dat het beleidsveld cultuurhistorie evenredig wordt meegenomen met de ‘machtigere’ beleidsvelden als infrastructuur, wonen en natuurontwikkeling.

Om dit te ondervangen heeft de provincie Utrecht haar cultuurhistorische budget geoormerkt, zodat het zichtbaar blijft als cultuurhistorisch te besteden budget. De provincie heeft vijf gebieden aangewezen, de zogenaamde agenda vitale plattelandsgebieden, met elk haar gebiedscommissies:

‘In dat subsidiekanaal stoppen wij ook wat erfgoed geoormerkt geld. Mochten er andere potjes geld over zijn, dat je dan wel wat zou kunnen switchen en combi’s kunt maken. Da’s een voordeel.’ (Utrecht)

De koppeling van het cultuurhistorische rijksbudget binnen het ILG aan de Nationale Landschappen wordt door veel provincies niet als positief ervaren. Dit heeft namelijk met zich mee gebracht dat provincies verplicht zijn om hiervoor contrafinanciering te regelen. Dit voelt als een verplichting om geld aan de Nationale Landschappen te besteden. Hierdoor kan er minder geld buiten de Nationale Landschappen worden besteed.

‘We zaten met die beperking van het ILG, dus wij proberen de middelen die we dan voor cultuurhistorie kunnen vrijmaken vooral buiten de Nationale Landschappen in te zetten, want binnen Nationale Landschappen hebben we (weliswaar heel beperkt) budget voor cultuurhistorie.’ (Groningen)

‘De bestaande budgetten die houden we gewoon strikt gescheiden, als er extra geld moet komen, moet er in het algemeen meer geld komen. Maar op het moment dat je natuurlijk hiernit gaat putten dan blijft er natuurlijk helemaal niks meer over voor de rest van het cultuurhistorisch landschap. Wat we wel doen is bijvoorbeeld, in het plan van aanpak voor Erfgoed Toegankelijk staat ook: projecten die

uit nationaal landschap gefinancierd kunnen worden, of vanuit ILG gefinancierd kunnen worden, gaat geen prioriteit naar uit om dat dan uit dit budget te doen.' (Zeeland)

Uiteindelijk kunnen we dus zeggen dat de gedachte achter het ILG beleid nog niet overeenkomt met de daadwerkelijke uitvoering in de praktijk: het bij elkaar brengen van middelen in één pot kan nog niet rekenen op de steun van alle provincies.

3.2 De bandbreedte van cultuurhistorie binnen provincies

Cultuurwaardenkaarten

Alle provincies hebben een inventariserende cultuurwaardenkaart. Iedere provincie heeft dit gedaan volgens haar eigen methode. De cultuurhistorische waardenkaarten zijn vrijwel allemaal opgebouwd uit de lagen; archeologie, historische geografie, historische (steden) bouwkunde. Friesland voegt daar aardkunde aan toe. De kaart van Noord-Brabant is zeer uitgebreid en toont historische bouwkunst (MIP/Rijksmonumenten); historische stedenbouw; historische geografie (vlakken en lijnen); historisch groen (structuren/monumentale bomen); historische zichtrelaties (molenbiotopen, schootsvelden, eendenkooien, zichtrelaties); archeologische monumenten; indicatieve archeologische waarden. De kaart van Zuid-Holland geeft zaken weer op structuurniveau plus de individuele molens met hun biotopen. Ook de Zeeuwse kaart is een structuurkaart (van Deijck-Hofmeester, 2007).

Om deze inventariserende waardenkaarten te gebruiken in de ruimtelijke planning zal er ook een waardering aan toe moeten worden gekend. Alleen op deze wijze kan het worden verankerd in ruimtelijke ordeningsinstrumenten als streekplannen of provinciale omgevingsplannen. Echter, over deze waardering wordt binnen de verschillende provincies verschillend gedacht. Zo is het de vraag of, en zo ja hoe er gewaardeerd wordt:

'De cultuurhistorische waardenkaart is een passieve vaststelling van de cultuurhistorische waarden. Die kaart is vervolgens opgenomen bij ruimtelijke instrumenten (streekplan, Nota Regels voor Ruimte) maar wat je daar dan precies mee kan of moet als provincie in een gebiedsgericht project, moeten wij dus elke keer opnieuw uitvogelen. Het zou beter zijn in een eerder stadium te beschikken over een soort ruimtelijke agenda voor cultureel erfgoed, die richting geeft aan concrete integrale acties.' (Zuid-Holland)

Ook zijn er provincies die er bewust voor hebben gekozen om geen waardering te geven aan de cultuurhistorische inventarisatie. Zo hebben de provincie Noord-Holland en Gelderland gekozen voor een regionale beschrijving van deelgebieden, zonder daar een waardering aan te verbinden.

'Een cultuurhistorische waardenkaart is in zekere zin ook gevaarlijk, want hij is nooit helemaal dekkend in waarden, en dat wat er niet op staat, daar wordt niet meer op gelet. Er wordt alleen maar op gelet wat er staat. Als het naar de geest van het stuk wordt geïnterpreteerd, is het goed. Maar de mensen die niets zien in cultuurhistorie, interpreteren het naar de letter, ondanks wat jij als

specialist ook aan argumenten aanvoert: 'Het staat niet op de kaart' wordt er dan gezegd. '
(Noord-Holland)

'Wat vinden wij nou als provincie belangrijk in Gelderland als het gaat om cultuurhistorie? En dan kom je tot de conclusie dat die objecten een dimensie mist: met name de verhalen, de ontwikkeling, de geschiedenis van de mensen die het gebruikt hebben en het gemaakt hebben. We zijn dus de boeken ingedoken en hebben al die verhalen verzameld: waarom zijn landgoederen gevestigd op de Veluwezoom en waarom heb je kastelen op de stuwval? Dat is allemaal logisch, maar kan je dat nou ook terugvinden in de geschiedenis? Al die verhalen bij elkaar heeft geleid tot gigantische tijdsbalken, waarop ontwikkelingen te zien zijn. Zo zagen we de ontwikkeling van een aantal gebieden in Gelderland die vanuit de cultuurhistorie als zeer karakteristiek zijn te typeren.'
(Gelderland)

Toegankelijkheid en gebruik cultuurhistorische gegevens

De toegankelijkheid van de cultuurhistorische gegevens speelt een grote rol. Zo moeten andere partijen die een rol vervullen in de ontwikkelingen van de ruimte, zoals bijvoorbeeld gemeenten, deze gegevens makkelijk tot hun beschikking hebben.

De wijze waarop deze cultuurhistorische kaarten worden ingezet verschilt heel erg. Er blijkt ook veel discussie te zijn over de wijze waarop de gegevens gebruikt dienen te worden. Zo heeft de provincie Utrecht een interactieve database, die gebruikt kan worden als hulpmiddel voor gemeenten.

'We hebben een aantal handige tools om het zo maar te zeggen. Als eerste hebben we de cultuurhistorische atlas. Daarnaast we hebben ook een interactieve website 'Buiten in beeld'. Wat we daarin hebben gedaan is, dat je op gebieden kan inzoomen en verschillende lagen kan aanklikken, dus dat is landschap, cultuurhistorie, natuur en bodem en water. En in de laag cultuurhistorie staan dan weer de belangrijkste dingen die uit de cultuurhistorische atlas komen.' (Utrecht)

De inventarisaties kunnen gebruikt worden als input bij het tot stand komen van nieuw provinciaal beleid.

'En dat heeft hier geleid tot de Cultuurhistorische Hoofdstructuur. Deze kaart geeft inzicht in en overzicht van het cultureel erfgoed op hoofdlijnen. Dat instrument is geen doel op zich, maar een middel. Het is formeel verbonden aan het ruimtelijk beleid van de provincie (in het bijzonder het streekplan). Op die manier wordt geregeld dat cultuurhistorie wordt betrokken bij ruimtelijke afwegingen. Bij de opstelling van de nieuwe Provinciale Structuurvisie willen we deze generieke richtlijnen voor behoud en ontwikkeling verder aanscherpen. Voor structuren en gebieden van provinciaal belang denken we aan een ruimtelijke agenda voor cultureel erfgoed, die dan vertaald moet worden naar diverse uitvoeringsprogramma's (o.a. Actieprogramma Mooi Zuid-Holland).'
(Zuid-Holland)

De cultuurhistorische inventarisaties worden niet alleen door overheden zelf gebruikt. Zo zijn er ook natuurorganisaties die tegenwoordig steeds meer bezig zijn met cultuurhistorie en dan ook gebruik willen maken van de deze gegevens.

'Dus tijdens het opstellen werd ik al platgebeld om informatie, eigenlijk om de dijken en stranden te kunnen aanpakken, of Natuurmonumenten die hebben een gebied waar een Romeinse nederzetting

onder zit. Ze bellen op van: kunnen we niet even praten en brainstormen over wat wij hiermee kunnen. En dan natuurlijk komt de vraag van hebben jullie daar ook geld voor.’ (Zeeland)

Vanuit het projectbureau Belvedere is de totstandkoming van deze waardenkaarten niet financieel ondersteund. Zij rekenen het inventariseren en waarden niet tot hun hoofdactiviteiten. Belvedere heeft wel enkele inventariserende studies ondersteund, waarin de vertaling van deze gegevens naar de verdere planvorming duidelijk naar voren kwam.

‘Een van onze eerste Belvedere projecten was de valorisering van de Staats-Spaanse linies. Naast de valorisatie zat er een vervolgotraject aan vast. Hierin hebben we gekeken hoe we er als provincie nu mee verder moeten: zowel toeristisch, ruimtelijk als landschappelijk. Uiteindelijk is het hoog op de politieke agenda terecht gekomen en er wordt nu nog steeds uitwerking gegeven aan die, uiteindelijk, die eerste studie die gemaakt is.’ (Zeeland)

Cultuurhistorie binnen ruimtelijke ordeningsprocessen

De provincie vindt de ruimtelijke ordeningsprocessen een van haar primaire taken. Hierbinnen is voor de cultuurhistorie dan ook een rol weggelegd. Hier hangt mee samen de wijze waarop wordt omgegaan met de wettelijk beschermde onderdelen van de cultuurhistorie: de archeologie en de beschermde monumenten. Zo worden archeologie en monumenten altijd via een procedure voor behoud al tijden meegenomen. Echter, het achteraf toetsen van bestemmingsplanwijzigingen aan het streekplan gebeurt steeds minder. Er wordt steeds meer gekozen voor het meenemen van het belang van cultuurhistorie voor in het planvormingsproces.

In Friesland is een ruimtelijke kwaliteitsparagraaf een procesvereiste. Archeologie staat er altijd wel goed in, maar kwaliteit en erfgoed zijn veel lastiger, al moeten ze er wel in staan.

‘Maar je ziet wel nog steeds dat de paragrafen die in zo’n bestemmingsplan worden opgenomen, dat het toch altijd cultuurhistorie, échte cultuurhistorie is. Maar er ontbreekt ook veel cultuurhistorie. Wat je er in ziet is archeologie, dat zit er altijd in, omdat het gewoon wettelijk is, dus daar kun je niet omheen. Maar als je dan over kwaliteit spreekt in de zin van: neem een stuk erfgoed mee, en een beetje van dit en een beetje van dat, dat is nog niet echt je van het. En dat is verschillend per gemeente, er is een aantal gemeenten dat duidelijker goed is, maar er zijn gemeenten waarin de hele paragraaf kwaliteit niet voorkomt.’ (Friesland)

De provincie Noord-Holland streeft naar een aanpak van de culturele planologie.

‘Op twee manieren geven we daar vorm aan: we geven zelf opdrachten, in het veld, dat de partijen culturele planologie meer betrekken in hun projecten. Bijvoorbeeld de bewonersinspraak, of gewoon daadwerkelijk de cultuurhistorie, dat daar ruimte voor is, dat daar ruimte voor wordt gecreëerd, door middel van bijvoorbeeld een kunstenaar erbij te betrekken, of die te faciliteren. En aan de andere kant hebben we een deilverordening, dat is een subsidiemethode waarbij we een aantal regels hebben opgesteld van binnen dit kader kunnen gemeenten of andere partijen een subsidie aanvragen in het kader van culturele planologie. En dan gaat het in zijn algemeenheid meer over zaken als cultuurhistorie en typische kenmerken van het gebied, dat die benadrukt worden.

Het is in feite een instrument bij onze missie. Dus door cultuurhistorie geïnspireerde openbare ruimte. Dat is het eigenlijk. Culturele planologie is daar een middel toe, om dat te bereiken. Het

zijn hoogwaardige processen die dat soort dingen dus bereiken. Dat doet Zuid-Holland ook, dat doen trouwens alle provincies nietwaar? Culturele planologie is een hele tijd heel erg in geweest. Op provincieniveau wordt het nog erg ingestoken, op rijksniveau is men er al wel een beetje van teruggekomen. Gaat meer om het met elkaar tot hoogwaardige planontwikkeling komen en daardoor ook snellere uitvoering te krijgen.’ (Noord-Holland)

Nieuwe Wet ruimtelijke ordening

Opvallend was dat de provincies nog weinig inzicht hebben in de mogelijkheden die de nieuwe Wet ruimtelijke ordening kan bieden voor cultuurhistorie. Het is bekend dat bijvoorbeeld de toetsingsverplichting van de gemeentelijke bestemmingsplannen komt te vervallen. Het accent komt waarschijnlijk te liggen op het goed inbedden van cultuurhistorie in de structuurvisie. Men betwijfeld of de nieuwe instrumenten ‘pro-actieve aanwijzing’ en zienswijze ook daadwerkelijk door provincies zal worden toegepast.

‘Dat hangt er maar helemaal van af hoe de provincie zich uiteindelijk in de praktijk gaat opstellen, in die wet op de Ruimtelijke Ordening, en dat is nog heel onzeker. (... ..) Dat traditionele beschermende aspect, dat is niet des provincies. Dat past ook niet in de ontwikkelgedachte. Ik denk ook niet dat je daarmee gebaat bent. Als je ook gaat kijken naar de lijst beschermde stads- en dorpsgezichten, wat daar binnen wat mogelijk is, allemaal nog mis gaat, waar je gewoon niets aan kan doen. Gewoon een prachtig historisch gezicht wat volkomen dichtgebouwd werd, en je kan er niets aan doen. Ik geloof daar niet in, in dat soort dingen.’ (Noord-Brabant)

Samenwerkingsverbanden

De provincie Limburg zoekt in haar cultuurhistorische projecten sterk de internationale samenwerking met de buurlanden. De Brusselse subsidie voor Euregionale projecten is zeer gunstig.

‘Daar zit ook een koppeling in naar Euregionale projecten, dat maak jullie natuurlijk in de randstad natuurlijk minder mee, maar wij zitten hier natuurlijk in Limburg heel diep geworteld aan Duitsland, België en daar hebben we een goede samenwerking mee, dat noemen ze hier Euregionale samenwerking. En het voordeel van die werken is, die worden in principe voor 50% gesubsidieerd door Brussel. Dus dat zijn projecten waar zowel een Duitse als een Belgische of een Nederlandse partner samen een cultuurhistorisch project aan meedoet, Het zijn er heel veel die wij gerealiseerd hebben de laatste twee jaar, met Brussel die daar 50% in meefinanciert. Dus de cofinanciering is 25% voor de provincie, en 25% voor de ander. Heb je nog meerdere partners, dan wordt het alleen maar gunstiger.’ (Limburg)

Overijssel zoekt de samenwerking tussen Ruimte en Cultuur, hierbij zoekt ze de samenwerking met veel andere betrokkenen, zoals burgers en andere belanghebbenden.

‘De hoeves van IJsselvallei zijn hartstikke mooi en waar mogelijk moeten we proberen om ze te behouden. Ze zijn heel beeldbepalend voor het gebied, maar dan kijk je alleen naar objecten en niet naar het geheel. Wij hebben toen samen met Gelderland een opdracht uitgezet: probeer nou eens te kijken naar een schaalniveau hoger, en niet vanuit het object redeneren, maar kijk nou eens naar het gebied. En wat betekenen die gebieden of die hoeven nou, voor de hele vallei? Kijk naar de structuren, hoe staan ze met elkaar in verbinding, wat is de afstand van de hoeves tot elkaar en wat vind je er nog tussenin, hoe zijn die kavels? Probeer daar eens naar te kijken en daar wat input aan

te geven. En met name omdat die vallei, dat is eigenlijk het gootje van de gebieden eromheen geworden. Want je ziet vanuit de grote steden dat ze op zoek zijn naar ruimte om huizen neer te zetten; je ziet vanuit de reconstructie dat de Veluwe beschermd moet worden en de log's (landbouw ontwikkelingsgebieden) en recreatie moeten allemaal naar die IJsselvallei. De waterwerken heb je, en voor een aantal delen zijn er al gewoon besluiten genomen, dus daar ontkom je niet meer aan, dat moet daar plaats gaan vinden. Dus protesteren heeft niet zoveel zin meer. Dus op een gegeven moment is vanuit bewoners het initiatief gekomen van de stichting IJsselhoeve. We zijn met de bewoners naar nieuwe ideeën gaan kijken. (... ..) Wat is je landschapsbeeld, hoe kijk je daar tegen aan? En wat wil je dan terug? Mag daar dan wel gebouwd worden of mag daar juist niet gebouwd worden? Dus dat soort ideeën. En vooral met de bevolking. Dus dat ook weer vanuit cultuur en cultuurhistorie. Wat is belangrijk, wat willen we bewaren voor het nageslacht, welke verhalen moeten blijven gonzen als je door een gebied loopt. Wat kan cultuur bijdragen aan de inrichting en misschien moet je dan wel met hele nieuwe partijen aan tafel gaan zitten. Misschien moet je dan gewoon wel kunstenaars aan tafel zetten in de ontwerpfase. En goed, architecten zijn natuurlijk ook kunstenaars, maar binnen die hele range heb je natuurlijk toch accentverschillen en perspectiefverschillen. Wij proberen dat met name binnen dat hele verhaal van ruimtelijke kwaliteit waar alles in principe een gelijkwaardige positie heeft, hoewel dat dus niet altijd in de praktijk zo uit de verf komt, proberen we de cultuurpoot wat sterker neer te zetten. En daar is dat hele programma Cultuur en Ruimte voor.' (Overijssel)

In sommige provincies wordt ook de koppeling met economie gemaakt. Zo heeft Groningen de herbesteding van een boerderij gekoppeld aan het uitruilen van grond: de financiering komt niet uit het budget voor cultuurhistorie, maar kan aansluiten bij sociaaleconomische vitalisering van het gebied.

'Erfgoedlogies is dan een voorbeeld. Je hebt een project 'monumentale erven', dan kan je zo'n erf opknappen. Dan kan je zeggen, dat doe je vanuit het budget voor cultuurhistorie. Er kwam laatst iemand bij mij, een eigenaar van een landbouwbedrijf en daar liep de pacht van die boerderij af. De eigenaar die wilde met die boerderij wat anders, en die ging toen o.a. bij mij informeren van: wat kunnen we met die boerderij? Die wou er dus een soort logiesaccommodatie van maken, en eventueel ook wonen en werken op locatie, een combinatie van functies. Die vroeg dan naar de subsidiemogelijkheden. Nou, dan kan je hem verwijzen van vanwege de economische impuls voor het gebied, naar de mogelijkheid om gebruik te maken van het geld voor sociaaleconomische vitalisering.' (Groningen)

Limburg zoekt naar toeristische arrangementen tussen de vele kastelen die de provincie rijk is. De koppeling van de kastelen versterkt de ontwikkeling van het gebied.

'Nou, wat wij voor elkaar hebben gekregen, is bijvoorbeeld dat wij een project hebben van Chateau de l'Amuse. Dat is dus alle kastelen langs de Maas, die hebben we laten we zeggen in een projectplan gezet. Die kun je bezoeken, daar kun je slapen en daar kun je eten. Dus je krijgt een soort vervoer, met zo'n oude boot over de Maas, en dan kun je een arrangement kiezen van in welke kastelen je wilt bezoeken, in welke kastelen je wilt eten en in welke kastelen je wilt slapen. (... ..) Met dergelijke arrangementen kun je mensen hier naartoe halen. In je doelstelling van de ontwikkeling van zo'n gebied, sluit je aan op de hele mooie cultuurhistorische waarden van Limburg, met prachtige landschappen.' (Limburg)

3.3 Nationale Landschappen en provincies

De provincie voelt een verantwoordelijkheid voor haar totale provinciale territorium. Omdat de Nationale Landschappen meer aandacht krijgen in zowel inhoudelijke als financiële zin, krijgen de overige gebieden minder prioriteit en aandacht. Dit baart de provincies met relatief weinig Nationale Landschappen zorgen. In deze provincies wordt gevoeld dat er een onevenwichtige ontwikkeling wordt nagestreefd vanuit het rijk. De provincies kunnen dit niet rijmen met hun verantwoordelijkheden voor hun hele grondgebied.

'En het Groene Woud is iets wat bij de provincie voordat het Nationaal Landschap werd, al een bepaalde status had. We proberen daar zoveel mogelijk groengebieden aan elkaar te koppelen. Dat heeft betekenis, maar het is niet zo dat we daar alles op inzetten. Er zijn veel meer gebieden, de provincie is veel groter dan dat. En de identiteit van Brabant zal ik maar zeggen, dat is op meer plekken te vinden.' (Noord-Brabant)

De toewijzing van de Nationale Landschappen is een politiek lastig onderwerp gebleken. Er werd vaak gerefereerd aan de zogenaamde 'kaasstolp mythe': het gebied zou op slot gaan, er zou geen plaats meer zijn voor ruimtelijke ontwikkelingen. Een goed voorbeeld hiervan is het niet willen kandidaat stellen van de Noordoostpolder:

'We hebben in het kader van Belvedere een kwaliteitskaart van de Noordoostpolder gemaakt. Mijn voorganger heeft toen tegen mij gezegd: op dit gebied is het Belvedere gedachtegoed van toepassing. Ik heb dan ook vaak geroepen dat het behoud door ontwikkeling is, en niet de kaasstolp, maar ik had het idee dat het, omdat dat zo vaak is gezegd, dat anderen het juist als een bevestiging zien dat het wél een kaasstolp is. Snap je? En er zitten hier natuurlijk ook economische belangen bij. In het gebied zitten bestuurders die agrarische bedrijven hebben, ja, en daar zit natuurlijk spanning tussen economie, landschap en cultuurhistorie.' (Flevoland)

Het blijkt bij de invulling van de Nationale Landschappen lastig om aan deze nieuwe beleidscategorie de link met cultuurhistorie te koppelen aangezien binnen de provincies dit vaak is neergelegd bij een afdeling natuur.

'De traditionele associatie van landschappen is met natuur en niet met cultuurhistorie. Nou, ik moet het eigenlijk iets abstracter zeggen: cultuurhistorie en landschap dat heeft in feite eigenlijk een beetje eenzelfde soort gerichtheid. Terwijl natuur qua doeltype toch een andere wereld is.' (Utrecht)

Binnen het uitvoeringsbudget voor de Nationale Landschappen is een vast bedrag gereserveerd voor cultuurhistorie en is er een verplichting tot cofinanciering van 50%. Echter, deze koppeling van cultuurgelden aan de Nationale Landschappen zorgt ervoor dat het vaak beperkte provinciale budget voor cultuur niet op plekken kan worden uitgegeven buiten de Nationale Landschappen.

'In de investeringsgelden landelijk gebied is geld voor cultuurhistorie gekoppeld aan Nationale Landschappen. Nou ja, goed, daar kunnen wij dan weinig mee doen, want wij hebben veel Belvedere gebied buiten Nationaal Landschap. Dus, hoe besteed je daar dan middelen, die via het ILG door het rijk beschikbaar worden gesteld, hoe kun je die dan in andere gebieden wegzetten? Dat is een beperking waar wij tegenaan lopen.' (Groningen)

Veel provincies hebben het idee dat het ambitieniveau dat LNV uitstraalt over de Nationale Landschappen niet overeenkomt met het budget wat zij beschikbaar stellen aan de provincies.

Wordt vanuit Landbouw enorm overdreven, die Nationale Landschappen. Daar komt dan een beetje geld bij dat je denkt van: nou, hou het maar. Want als je gaat kijken wat de provincie er nog eens een keer bij legt, dan is dat vele malen groter. Niet alleen in het ILG-contract als zodanig, want daar proberen we natuurlijk wel het geld te matchen, één op één.’ (Noord-Brabant)

3.4 Stimuleren

Waar in het verleden de provincie als uitvoerder projecten zelf ter hand nam, is de rol van de provincie aan het verschuiven naar die van opdrachtgever. Dit komt heel duidelijk naar voren in de wijze waarop het ILG beleid is vormgegeven. Hierin is al het budget, bestemd voor uitvoeringsprojecten in het landelijk gebied, geclusterd in één pot met geld. De hoofdlijn van dit ILG beleid is vastgesteld door het rijk en zal door de provincies verder moeten worden ingevuld. Dit houdt in dat de provincies projecten toewijzen, die gefinancierd kunnen worden uit dit budget.

Een ander voorbeeld van de provincie als opdrachtgever is, dat verschillende provincies een erfgoedhuis financieel ondersteunen. Hierin worden een aantal zaken op het gebied van cultuurhistorie uitbesteed, zoals het adviseren aan gemeenten. Ook proberen provincies met andere partijen samen te komen tot nieuwe projecten. Hierbij speelt de provincie vaak een initiërende rol.

‘Dus dat er projecten komen waar ze dus middelen uit kunnen genereren. En dan zijn wij wel bereid om in de startfase te investeren, maar er moet wel een doorkijk zijn dat het dan ook echt rendabel is. En dan proberen we daar natuurlijk allerlei partners bij te betrekken, gemeentes vooral ook, en nou, ook bedrijven, waar dat kan. Dat gaat niet altijd even makkelijk, maar dat merk je, dat zie je dan ook weer gebeuren: de interesse neemt gewoon toe.’ (Overijssel)

3.5 Afstemming

Tussen departementen

Op dit moment vindt er in toenemende mate afstemming plaats op het vlak van cultuurhistorie tussen LNV en OCW/RACM. Zo ook op het vlak van cultuurlandschappen, dit is nodig om zowel intern als extern duidelijk te krijgen wie welke rol zal aannemen.

Belvedere is een interdepartementale succesformule gebleken, mede door het feit dat het projectbureau zich onafhankelijk heeft mogen profileren. Belvedere wordt als een merk gezien en niet als een optelsom van vier departementen. De verschillende departementen hebben met elkaar samengewerkt op Belvedere op te starten. Het projectbureau is de fysieke verschijningsvorm van deze samenwerking.

Tussen rijk en provincies

Vanuit LNV (Den Haag) wordt er weinig contact gezocht met de provincies. De regiodirecties van LNV staan wel in nauw contact met de provincies. De provincies zelf zoeken ook eigenlijk geen contact met de rijksoverheid. Enerzijds heeft dit te maken met het feit dat veel weinig contact willen, omdat bij provincies het gevoel bestaat dat dit ontaart in meer regels en controle vanuit het rijk. LNV wordt niet als uitnodigend ervaren.

Anderzijds zien de meeste provincies niet LNV, maar Belvedere als cultuurhistorisch verlengstuk van de overheid. Daarom gaan ze met vragen over de omgang met cultuurhistorie dan ook direct naar het Projectbureau Belvedere.

Provincies onderling

Er is weinig overleg tussen de provincies op het gebied van cultuurhistorie buiten het provinciaal Kennisuitwisselingsnetwerk van Belvedere om.

Provincies intern

Binnen de provincies wordt vrij goed samengewerkt. Dit gebeurt per provinciehuis op heel verschillende manieren. Dit hangt wel sterk af van de afdeling waar cultuurhistorie gevestigd is. Dit verschilt nogal: van de afdeling ruimtelijke ordening tot aan sociale planvorming toe. Hoe dichter bij de afdeling RO hoe beter de afstemming met ruimtelijke ontwikkelingen is.

3.6 Provinciale ervaringen met Belvedere

Alle provincies hebben in meer of mindere mate iets met Belvedere te maken gehad, of hebben er nog steeds iets mee te maken. Hierbij blijkt het begrip cultuurhistorie voor onduidelijkheid te zorgen. Vaak wordt Belvedere als synoniem voor het begrip cultuurhistorie gebruikt. Het begrip Belvedere wordt niet altijd direct in verband gebracht met cultuurhistorie en ruimtelijke ontwikkelingen, maar ook met het sectorale monumenten en archeologiebeleid.

'Mag ik iets vragen? Je hebt het nu over Belvedere. Als je dan daarover spreekt, spreek je over het gedachtegoed van Belvedere of spreek je over het geld? (... ..) Het gedachtegoed, dat gaat door ná 2009. Ik bedoel, geld of geen geld, er heeft zich een bepaalde mentaliteit ontwikkeld, en gelukkig is dat ook behoorlijk geïmplementeerd, tenminste bij ons wel aardig.' (Friesland)

Het projectbureau Belvedere wordt door veel provincies gezien als een helpdesk bij vragen op het terrein van cultuurhistorie. De weg naar het Projectbureau is makkelijk te vinden en dankzij de persoonlijke benadering is het erg toegankelijk. Bovendien blijkt door middel van het provinciaal Kennisuitwisselingsnetwerk het onderling contact tussen provincies te versoepelen. Er is een heus nieuw netwerk ontstaan, wat zeer open naar elkaar is.

'Wat altijd wel stimuleert en handig is, is eigenlijk dat netwerk van Belvedere, wat vier keer in het jaar samen komt. Het geeft ons wel een goed inzicht hoe andere provincies bepaalde zaken aanpakken. Dat stimuleert wel om even verder te kijken van: oh ja, kan ik daar nog wat doen.' (Zeeland)

Een eigen projectbureau buiten Den Haag, maakt deze toegankelijkheid nog een stuk gemakkelijker, omdat het niet 1 ministerie is die zich wil profileren, maar een groep mensen die cultuurhistorie een warm hart toedraagt.

'Als je zegt Belvedere, dan zeg ik meteen: oké dan moet ik naar Utrecht. Daar zit voor mij Belvedere.' (Flevoland)

Mentaliteitsverandering

Er heeft zich een mentaliteitsverandering voorgedaan bij de verschillende provincies. Cultuurhistorie is veel minder het blok aan het been van de RO hoek geworden. Er zijn, ook mede dankzij de subsidieregeling Belvedere voorbeeldprojecten opgestart die laten zien dat in de planvormingsfase cultuurhistorie een kwaliteitsverhogende functie kan vervullen.

'Het was dus een katalysator. We hebben in feite een groot voertuig erbij gekregen om dingen te mogen doen. En via Belvedere hebben we projecten kunnen draaien in de provincie. Maar waarbij je dus het gedachtegoed ook moet kunnen verruimen, verbreden. Het is een bijdrage aan een verandering van houding van binnen dit huis maar ook buiten dit huis, ten aanzien van wat erfgoed kan zijn. Want de grote angst voor erfgoed betekent belemmering voor iedere ontwikkeling. Het is er natuurlijk nog wel, maar een stuk minder dan ooit het geval is geweest. Want toen je het woord monumentenzorg uitsprak dan was het meteen: o jee, daar heb je ze weer. Het is nu: o, ze komen eraan!' (Friesland)

'Nou, het aardige van Belvedere is dat zij natuurlijk cultuurhistorie behoorlijk op de agenda hebben geplaatst, absoluut. Die hebben er een bepaalde positie en een bepaalde status aan gegeven, heel belangrijk. Maar verder, vond ik de hele constructie rond Belvedere eigenlijk een curieuze situatie. Voor de planvorming lijkt het veel meer op een soort 'opleukconstructie', zonder dat het dus echt definitief geland is in de burelen, om het maar zo te zeggen. En ik ben bang dat als Belvedere weg is, dat het ook meteen weer weg is.' (Utrecht)

Het succes van deze mentaliteitsverandering is vermoedelijk mede te danken aan de tijdsgeest. Mensen zijn weer op zoek naar kwaliteit en aantrekkelijkheid van hun omgeving.

'Ik denk dat het misschien extra, maar dat het niet de oorzaak is. Ik denk, de oorzaak ligt hem meer in de andere tijdsgeest: mensen willen kwaliteit, mensen willen aantrekkelijkheid, en dan wordt daar op ingesprongen. En als je dat vanuit de overheid r stimuleert of, zegt van, als je maar genoeg instrumenten aanbiedt, en het is, heb ik ondertussen ervaren in een paar jaar, dat het niet alleen om geld draait, maar ook om informatie. Als je ze maar van genoeg informatie voorziet. Ik denk dat daar ook nog vaak het probleem ligt, mensen hebben te weinig ideeën, hebben te weinig idee van hoe het kan.' (Zeeland)

Interdepartementale aanpak

Eén van de sterke kanten van Belvedere is dat het een interdepartementaal project is, wat in haar opzet om samen te werken ook daadwerkelijk gelukt is.

'De kracht was dat het vier ministeries waren die gezamenlijk zoiets hadden van: dit vinden we belangrijk. En ze zijn daarna misschien ook wel een beetje geschrokken van wat ze daadwerkelijk hebben ontketend, want volgens mij was het vooral één staatssecretaris die daar heel hard aan getrokken heeft, maar de kracht was wel dat er vier ministeries ondertekend hebben. Dus Verkeer en Waterstaat, en ook LNV én VROM én Onderwijs. Dat het dus van vier kanten kwam, en

dat maakt het natuurlijk heel sterk. En dat je niet VROM en LNV tegenover elkaar vond! ‘ (Utrecht)

Dat Belvedere haar boodschap goed heeft weten uit te dragen, blijkt toch wel uit allerlei RO-processen, waarin cultuurhistorie toch steeds meer een argument wordt, ook om dingen sneller voor elkaar te krijgen.

‘Het hielp om projecten, waar wij mee bezig wilden sneller vlot te krijgen, dus om het onderwerp cultuurhistorie wat meer bij mensen tussen de oren te krijgen. Maar goed, we hebben hier toevallig een hele goede organisatie in het veld, Landschapsbeheer Groningen, die heel veel activiteiten op dat vlak heeft ontwikkeld. Met monumentale erven, verborgen terreinen, een heleboel projecten op het gebied van cultuurhistorie waarmee ze de boer op zijn gegaan, waarbij ze met het project 'Erven in het groen', een project wat al begon met een bijdrage uit de één van de tender regelingen die LNV eerder had, maar met Belvedere een vervolg heeft gekregen.’ (Groningen)

Verschuivende interesse in Belvedere

In de beginperiode hebben verschillende provincies met behulp van Belvedere geld gewerkt aan projecten op het terrein van cultuurhistorie en planvorming. De laatste jaren is er door provincies minder met Belvedere geld aan projecten gewerkt. Dit heeft verschillende oorzaken. Als eerste diende Belvedere om te verwijzen naar het rijksbeleid. Dit was later minder nodig. Ook is de gebiedscategorie regionale projecten uit de Belvedere subsidiepot verdwenen, waar vooral provincies aanspraak op maakten. Ook was er geen uitvoeringsgeld, waardoor uiteindelijk veel enthousiasme is weggeëbd. Enkele grote provincies hebben dan ook eigen middelen vrijgemaakt om hier aan te werken.

‘We hebben wat subsidies, en daarmee een paar dingen samen met Belvedere gedaan, laatste jaar eigenlijk minder. Omdat wij zelf geld genoeg hebben om projecten te doen.’ (Utrecht)

‘Belvedere is echt stimuleren, het was dus zeg maar de samenwerking van ons, een soort ontschotting van geld tussen VROM, OCW en LNV, hoe zou cultuurhistorie nou kunnen worden ingezet bij allerlei ruimtelijke ontwikkelingen. Het had echt een innovatief karakter. Maar op een gegeven moment denk ik dat met name met Belvoir en allerlei provinciale plannen en Belvedere dat we het stadium van proberen een beetje voorbij zijn. Mensen zijn wel nu bereid om daarover, in ieder geval over cultuurhistorie na te denken.’ (Gelderland)

Een andere oorzaak van het teruglopende enthousiasme bij provincies bleek te zitten in de subsidievoorwaarden van Belvedere. Eén van de voorwaarden was om vernieuwende projecten maken. Dit bleek lastig te worden.

‘Want elke keer moet er iets vernieuwends in zitten, ja, op een gegeven moment houdt het op met vernieuwend zijn.’ (Groningen)

Gemeenten hebben, in tegenstelling tot provincies juist wel Belvedere ondersteuning nodig. Hulp bij het voortraject van cultuurhistorische RO projecten lijkt erg noodzakelijk. Het lijkt er op dat bij gemeenten het Belvedere gedachtegoed veel minder tussen de oren zit dan bij provincies het geval is. Gemeenten zien Belvedere als geldpot en niet als kans.

‘Wanneer wij met gemeente over Belvedere praten komt dat aan de orde. Wij zijn ook niet altijd op de hoogte welke projecten gemeenten doen. Ik weet toevallig dat de gemeente Kapelle met een project

op de kasteelterreinen bezig is, en er loopt op Schouwen-Duiveland een project over de Gouwevolders. Maar als je met de gemeenten gaat praten van: nou, dat is een mooie Belvedere ontwikkeling, dan zien zij eigenlijk projectbureau Belvedere als een geldkoffer. Alleen ze vinden dat ze te veel moeten doen voor te weinig geld. Dus het wordt al heel snel niet gedaan.’ (Zeeland)

Planvorming versus uitvoering

Doordat Belvedere zich richt op de planvorming, bestaat het risico dat de doorwerking van deze plannen in gevaar komt. Dit is een veel gehoord probleem bij de verschillende provincies.

‘En het is altijd de grote makke wat ik van Belvedere heb gevonden. Belvedere is altijd aardig als het gaat om plannetjes te ontwikkelen die cultuurhistorie als uitgangspunt hebben, maar als het op uitvoering aankomt, en veel plannen moeten natuurlijk op een gegeven moment uitgevoerd kunnen worden, dan ontbreken de middelen. En dan kun je vaak, kun je als lagere overheid minder geld op tafel krijgen en is het altijd aardig als de rijksoverheid met een bijdrage de zaak op gang kan brengen. Maakt het aantrekkelijk voor andere partijen om mee te doen. Nou, dat heb ik dus de laatste jaren bij LNV vooral ook sterk gemist.’ (Groningen)

‘Waarom zou je nog plannen ontwikkelen als er toch geen geld voor uitvoering is?’ (Groningen)

Belvedere subsidiegeld wordt met name ingezet voor de planvorming en niet bij de uitvoering van projecten. De subsidieregeling is gedurende de Belvedere periode verschoven naar het Stimuleringsfonds voor de Architectuur. Verschillende provincies hebben dit ervaren dat het Projectbureau Belvedere geen totaalpakket aan hulp meer kan bieden:

‘Op het moment dat Belvedere haar taken opzij heeft gezet via het Stimuleringsfonds voor de Architectuur, op dat moment is het voor mijn gevoel minder sterk geworden. De hele Belvedere kern, die stuwend en coördinerend was voor de provincies en de andere instellingen die er mee bezig waren, is wat ontkracht.’ (Friesland)

Ongeveer gelijktijdig met deze verplaatsing is de gebiedsgerichte subsidie categorie er uitgehaald en in het ILG gestopt. Dit geld mag nu alleen nog maar gebruikt worden voor cultuurhistorie binnen de Nationale Landschappen.

Om dit probleem te ondervangen is de provincie Drenthe in samenwerking met de gemeente aan de slag gegaan om voor haar Belvedere project Veenhuizen een uitvoeringsprogramma op te zetten.

‘Daarom is dat Belvedere rapport gemaakt, van hoe kunnen we nou met die geweldige kwaliteit iets doen. Maar het had een hele lage, weinig aandachtswaarde in de omgeving. Want ja, dat is gewoon die rotgevangenis daar. En ‘daar achter het hek waar je niet mag komen’. Verander dat maar eens binnen één generatie. Nou, daar kan zo’n Belvedere rapport een rol in spelen, daarom vonden wij dat als provincie ook belangrijk. Het heeft een attitude verandering in de streek op gang gebracht.’ (Drenthe)

Belvedere gebieden uit de nota Belvedere zijn voor een groot deel Nationale Landschappen geworden. Dit levert in de gebieden vaak wat verwarring op over veelheid en de status ervan.

Er is ook natuurlijk een curieuze verhouding tussen Belvedere gebieden en de Nationale Landschappen ontstaan, omdat dat heel veel overlap heeft. En dan merk je, in je Nationale Landschappen, komt langzamerhand ook zoiets van: o, daar hebben we weer een planvorm. In het Kromme Rijngebied merk je dat heel sterk. Die hebben zoiets van: nou, wij promoten ons gewoon lekker even als Kromme Rijngebied, want als we nou met weer iets nieuws gaan beginnen dan heeft iedereen zoiets van: wat is dit nu weer?’ (Utrecht)

Ook komen er problemen voor tussen de begrenzing van EHS en Belvedere gebieden.

In Westerwolde, waar het Ruiten Aa-dal tot de Ecologische Hoofd Structuur behoort, en het andere deel landbouwgrond bleef, omdat het dal kon niet worden aangekocht. Hierdoor ontstaat dan een begrenzing die landschappelijk ongunstig ligt, en dus ook cultuurhistorisch ongunstig: aan de ene kant zit het dal wel in de EHS en aan de andere kant niet.

Hierdoor zie je de landschappelijke grens van het beekdal met de es vervagen. Dat soort knelpunten hebben wij ook aangekaart bij de natuurorganisaties belast met de realisering van de EHS, we praten wel natuurlijk met die organisaties om te kijken hoe we dat vlot krijgen.’ (Groningen)

Belvedere als agendabepaler

Het is de vraag wat er gaat gebeuren op het moment dat Belvedere weg gaat vallen. Momenteel is Belvedere bezig om erfgenenamen aan te wijzen die de opvolging van een aantal Belvedere zaken op zich moeten nemen.

Erfgenenamen is altijd heel leuk hè, maar waar je dus als erfgenaam dan tegenaan loopt, is natuurlijk dat je dan het gevoel krijgt dat het rijk zegt van: nou, knap het zelf verder nu op.’ (Groningen)

Het lijkt dat er binnen de huidige verkiezingstermijn niet veel gaat veranderen. Echter, het geheugen van de politiek blijkt vaak minder lang, zodat na een nieuwe provinciale verkiezingsronde de kans groot is dat het onderwerp weer onderaan de prioriteitenlijst komt te staan.

Maar goed, over een jaar of vier is de wereld natuurlijk weer heel anders, en dan loop je natuurlijk altijd kans dat als er zaken ter discussie staan, en je hebt niet iets vanuit het rijk om op terug te vallen, dat je minder stevig staat. Dus dat het er makkelijker weer uit verdwijnt. Dat zou kunnen, is moeilijk te voorspellen. Maar goed, het is altijd handig als verschillende overheden wat dat betreft de, een bepaalde lijn hebt, dan kan je altijd naar elkaar verwijzen.’ (Noord-Brabant)

Ik denk dat als je, als je de kracht van wat Belvedere heeft betekend, als je dat zou willen vasthouden, dan moet je dat doen in de vorm van een club als Belvedere. Met een merknaam als Belvedere. Los van het ministerie van Landbouw. Als het ministerie van Landbouw het zelf gaat doen, dan is het binnen de kortste keren afgelopen. Omdat die gewoon een heel ander imago ook meebrengen.’ (Noord-Brabant)

3.7 Opsomming van wensen van provincies ten aanzien van cultuurhistorie

Uit de verschillende interviews zijn enkele wensen ten aanzien van LNV naar voren gekomen. Hieronder worden deze in willekeurige volgorde opgesomd.

Interdepartementale aanpak

Zorg dat de interdepartementale aanpak voor cultuurhistorie in stand blijft. Er zal voor toekomstig cultuurhistorisch beleid een ontkokering noodzakelijk zijn in Den Haag.

'Kijk, de provincie heeft een andere prioriteit, de prioriteit bij de provincie is niet dat er een integrale gedachte moet zijn tussen de genius loci van de plek en de rest van zo'n omgeving. Dus ik denk toch, als het wegvalt, dat er een soort prikkeling wegvalt.' (Limburg)

'En dat is niet alleen, en als je zegt van het is nou bij directie van LNV, kun je nog eens die en die bellen, zo zou ik het niet doen. Ik zou, dat moet interdepartementaal ja, echt ontkokerd worden op de een of andere manier. Daar moet je gewoon de handtekening van minimaal drie ministers onder kunnen zetten.' (Noord-Holland)

Zorg voor een duidelijke verhouding tussen LNV en OCW. Het is voor de provincies niet duidelijk wie waar verantwoordelijk voor is.

'Ik denk dat je trouwens een relatie vooral met landschap moet leggen. Want LNV is toch landelijk gebied, of natuur -en landschapsbeleid. Dus je moet wel zorgen dat LNV niet op het terrein van OCW gaat zitten, dat is gewoon niet handig. (... ..) Ik denk dat het wel handig is als het aan landschap wordt gekoppeld, want dat is de bindende factor vanuit LNV bezien. Tervijl OCW zit dan harder denk ik op monumentenbestel, de wet op de archeologische monumentenzorg, dat soort dingen. Maar daar hebben we dus geen geld van. Dus dat is wel vervelend. Ik zou best geld van OCW willen. Meer geld, betere cultuurspreiding. Ja, want dat is wel echt een punt.' (Drenthe)

Kennis

Belvedere heeft een bijdrage geleverd aan kennis op het raakvlak van cultuurhistorie en RO processen, maar heeft geen bijdrage geleverd aan daadwerkelijke totstandkoming van traditionele inhoudelijke cultuurhistorische kennis. Omdat LNV de inhoudelijke expertise zelf niet meer in huis heeft zal zij hiervoor meer moeten gaan samenwerken met de RACM. De RACM kan een goede rol vervullen in het opvullen van deze kennisleemten.

Kijk als LNV naar de financieringsconstructies uit het buitenland, bijvoorbeeld Engeland.

'De Engelsen zijn heel slim: die geven één pakket bijvoorbeeld voor het beheren van een perceel met een houtwal ernaast, als één bedrag, en daar doen ze dan, hoe zeg ik dat, dat mag bij ons dus niet.' (Friesland)

Trek de Belvedere gedachte door naar een Europees schaalniveau.

Ga secuur om met de LNV archieven, zoals die van de Landinrichting.

'We zijn natuurlijk de laatste vijftig jaar gigantisch in ons land aan het rommelen geweest, met verkaveling. Ik weet uit eigen ervaring bij LNV dat die archieven, dat is een beel, dat is even een zijspoor, dat die archieven zeer kwetsbaar zijn, tachtig procent is al weg. Gelukkig wordt in Wageningen wat verzameld, daar ben ik dan blij om.' (Friesland)

Beleid en sturing

LNV zou de nog provincies veel nadrukkelijker mogen sturen, stimuleren, bij de les houden en mogen uitdagen als het om cultuurhistorie gaat. Het zou cultuurhistorie een positie moeten geven.

'Ik vind dat wel belangrijk. Ik bedoel, als middenoverheid kijk je toch altijd ook wel naar rijksbeleid, naar drijfveren. Dat kan stimulerend werken.' (Utrecht)

LNV mist profileringsdrang op het vlak van cultuurhistorie. Zij zouden dit veel meer mogen uitdragen, waardoor het duidelijk wordt waar ze voor staan.

'OCW lijkt voor de provincies een veel logischer partner om mee samen te werken als het om cultuurhistorie gaat.' (Flevoland)

LNV heeft het onderwerp cultuurhistorie te veel losgelaten en zou hier dus weer regie moeten gaan pakken.

'LNV mist contact met provincies, ze weten niet wat er speelt.' (Friesland)

Het geld dat binnen komt vanuit het Rijk, heeft geen duidelijke opdracht.

'ILG geld gaat per definitie naar de afdeling landschap-natuur, heeft LNV zo bepaald.' (Drenthe)

Geen overdreven wet- en regelgeving op het gebied van cultuurhistorie

'Hoe meer dat komt, hoe meer we ook met zijn allen erachter komen dat die wet- en regelgeving niet heilig is, en dat die er toch vooral zijn om weer veranderd te worden, om ten goede te komen aan onze wensen en behoeften.'

Ga door met het neerzetten van cultuurhistorie, zoals Belvedere dat in haar huidige vorm doet.

'Belvedere staat voor meewerken, voor positief, voor oplossen. Het ministerie van Landbouw staat voor regeltjes, toch nog alles achteraf willen controleren, ambtenaren die continu veranderen: rompslomp, dat zit er aan vast. Dat is de beleving, los van de vraag of het zo is natuurlijk. Dan ga je als rijk verschillende boodschappen uitstralen. En als je iets wilt bereiken in die zin in de sfeer van verleiden, want cultuurhistorie is toch vaak verleiden, het ministerie van Landbouw verleidt niet: zij heeft de aantrekkingskracht van een brandnetel.' (Noord-Brabant)

Geef de provincies een prestatiecontract aan de hand van de ILG beleidsregels.

'Geef geld wat gereserveerd staat bij OCW, LNV en VROM voor cultuurhistorie en match dat met het provinciale fonds voor cultuurhistorie. Maak daar 1 grote pot van. Vraag de provincies om daar een uitvoeringsprogramma voor te maken en reken ze daarop af. Voordeel is dat de verschillende ministeries moeten afstemmen en moeten weten wat ze willen er moet dan een integrale visie komen.' (Gelderland)

De hoeveelheid geld vanuit het rijk naar de provincies is, wordt voor de kleinere provincies aan de lage kant ervaren.

Er zijn heldere uitspraken nodig vanuit LNV en OCW op het vlak van cultuurhistorie. Maak definities helder.

Wat mij wel opvalt, is dat culturele planologie, beeldkwaliteit, Belvedere, allemaal erg dicht tegen elkaar aan zit. Het is allemaal heel integraal. En dat is heel goed, maar het is ook soms een risico. Wat ik wel handig zou vinden, is als het rijk daar ook heldere uitspraken over zou doen. Dus niet alleen LNV, maar dat LNV en OCW gewoon daar een nieuw cultureel planologiebeleid of maken. Of een nieuw beeldkwaliteitbeleid, of op zijn minst alleen al een definitiekwestie eens een keer oplossen.’ (Drenthe)

Er is onduidelijkheid over toekomst Belvedere. Zorg voor een brief, gericht aan het provinciaal bestuur.

Ik zou het prettig vinden om ook over het vervolg van Belvedere, als daar ook een in formele zin dan, een keer een brief over zou komen. Want dit soort processen, dan werkt het ook bestuurlijk, zeg maar. Dan komt het ook op hun agenda, dan heb je een excuus om eens iets te doen.’ (Drenthe)

Om aan cultuurhistorisch landschapsbeheer te doen, zouden de vergoedingen uit de SAN (Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer) moeten worden aangepast, zodanig dat het voor een boer rendabel wordt om bijvoorbeeld houtwallen te onderhouden.

De vergoedingen voor landschapspakketten zijn zodanig laag, dat het alleen maar een onkostenvergoeding is, en geen substantieel inkomen voor zo’n boer oplevert. Dus wil je zo’n boer aan het landschapsbeheer krijgen, dan moet je daar ook wel inkomen aan kunnen overhouden.’ (Groningen)

Richt je als rijk op de kwaliteit van projecten. De wijze waarop het proces vorm krijgt hangt af van deze kwaliteitsdoelstelling. Begin dan ook niet eerst bij het inrichten van het proces, zonder dat de kwaliteitsdoelen zijn vastgesteld.

Het vertrekpunt moet kwaliteit zijn, niet het proces. Als kwaliteit goed is en het proces is slecht, vind ik het prima. Maar wat heb ik aan prachtig proces en het project is echt niet om aan te zien?’ (Limburg)

Wees je als rijk bewust van het interne conflict tussen het delegeren van taken en tegelijkertijd vasthouden van bevoegdheden:

Het is een beetje dubbel, en dat is vaak vanuit het rijk zo. En vanuit provincies naar gemeenten precies hetzelfde hoor. Wel delegeren, maar toch niet helemaal. En dan kan het de vorm krijgen van de Nationale Landschappen of van toch nog allerlei monitoringsafspraken maken en evaluaties achteraf.’ (Noord-Brabant)

3.8 Conclusie

Brede scope van het begrip cultuurhistorie binnen provincies

In het voorgaande hoofdstuk is te lezen dat de provincies op veel verschillende manieren bezig zijn met cultuurhistorie. Om in beeld te brengen welke

cultuurhistorische waarden de provincies in huis hebben, heeft elke provincie een cultuurhistorische waardenkaart gemaakt. Allemaal zetten ze in op de instandhouding van cultuurhistorische waarden en ze hebben allemaal beleid ontwikkeld op het vlak van cultuurhistorie. Hierbij gaat het van het toepassen van de monumentenwet in concrete ruimtelijke ordeningsprojecten, tot meer vernieuwende ruimtelijke ordeningsprocessen, waarin cultuurhistorie een rol speelt. Denk hierbij aan bijvoorbeeld culturele planologie of de wijze waarop Belvedere haar stempel op ruimtelijke processen heeft gedrukt.

Cultuurhistorische sturingsmogelijkheden

De provincie heeft een aantal instrumenten tot haar beschikking waarmee zij haar cultuurhistorisch beleid kan sturen.

1. Beleidsformulering

Alle provincies hebben beleid ontwikkeld op het gebied van cultuurhistorie. Dit staat opgeschreven in verschillende beleidsnota's. Het beleid dat de provincies beschrijven kenmerkt zich in meerdere of mindere mate door een gebiedsgerichte aanpak en een integrale benaderingswijze.

2. Subsidieverlening

Op het terrein van cultuur en cultuurhistorie is de provincie een subsidie verstrekker en heeft daarmee een grote invloed op de wijze waarop cultuurgeld kan worden besteed. Zo kan zij haar geld besteden aan kunstprojecten, maar ook juist aan het restaureren of in standhouden van bepaalde historische objecten. Deze subsidieverlening is dan ook een sterk richtingbepalend instrument. De wijze waarop het cultuurgeld wordt besteed blijkt echter per provincie sterk te verschillen. Zo blijkt een aantal provincies een sterkere inzet te doen op het vlak van kunst, terwijl anderen de middelen meer aan restauratieprojecten besteden. Dit verschilt nogal en heeft, naast het ingezette beleid, ook te maken met de wijze waarop cultuur en cultuurhistorie binnen de provincie is georganiseerd.

De focus op het in te zetten beleid verschilt nogal, wanneer cultuurhistorie zit verankerd binnen de afdeling ruimtelijke ordening of als het binnen de afdeling sociale planvorming zit. Op de ene afdeling zal men zich meer bezighouden met het fysiek verankeren van historische relictten in een RO proces, terwijl op de andere afdeling men zich meer zal focussen op de culturele identiteit van een plek. Dit zijn geheel verschillende invalshoeken. Daarnaast speelt persoonlijke voorkeur van de betreffende ambtenaar een rol. Dit heeft te maken met achtergrond of de betrokkenheid bij het onderwerp en daarmee ook bepaalde voorkeuren voor typen projecten. Om tot een keuze bij subsidieverlening te komen gaat het bij de betreffende ambtenaar vaak om het 'onderbuikgevoel'. Hierbij kan een energieke aanvrager met een goed idee (maar nog niet goed uitgewerkt conform alle protocollen) eerder in aanmerking komen voor subsidie, dan iemand met een goed uitgewerkt idee, maar waarvan de betreffende ambtenaar niet het vertrouwen krijgt dat er een daadkrachtig projectteam aan gaat werken.

3. Provincie als opdrachtgever

De provincie begint zich steeds meer op te stellen als opdrachtgever in plaats van uitvoerder. Deze trend sluit goed aan bij het ingezette rijksbeleid, waarin de provincies meer verantwoordelijkheid hebben gekregen als het gaat om het beleid in het landelijk gebied. Goede samenwerking van de beleidsterreinen cultuur, landschap, natuur, water, groen en ruimtelijke ordening binnen de provincies, is daarbij een vereiste. Dit integrale werken begint steeds meer gemeengoed te worden.

4. Investeringsbudget Landelijk gebied

Het ontschotten van de budgetten voor het landelijk gebied in het ILG is een voorbeeld van de nieuwe sturingsfilosofie van de rijksoverheid. In dit ILG is cultuurbudget opgenomen.

Om te zorgen dat cultuurhistorie een volwaardige plaats krijgt in projecten voor het landelijk gebied. Echter, niet elke provincie stopt al haar cultuurbudget erin, omdat er toch de angst bestaat, dat dit niet aan cultuurhistorische projecten wordt besteed.

Tevens is er een verplichting tot cofinanciering van de rijksbijdrage voor cultuurhistorie in de Nationale Landschappen, waardoor er een zekere cultuurhistorische borging zou moeten ontstaan. Echter, hierover heerst nogal wat onvrede bij de verschillende provincies.

5. Provincie als kennisdrager

Provincies gebruiken steeds meer de constructie van de cultuurhistorische steunpunten, welke zijn gericht op het uitvoeren van cultuurhistorisch beleid richting gemeenten, bevolking en andere landschappelijke organisaties. De kennis die ze in huis hebben wordt dan ook daadwerkelijk ingezet voor uitvoeringsprojecten.

6. Nieuwe Wet ruimtelijke ordening

Voor de provincies is nog niet duidelijk wat de nieuwe Wet ruimtelijke ordening voor mogelijkheden voor cultuurhistorie gaat bieden. Men verwacht niet dat er veel gebruik zal worden gemaakt van de meer traditionele beschermende instrumenten of de aanwijzingsbevoegdheid.

De hierboven beschreven instrumenten worden nog niet optimaal benut om te komen tot een coherent en consistent cultuurhistorisch beleid. Dit heeft te maken met het feit dat cultuurhistorie binnen de provincies nog te veel op verschillende plekken zit binnen de organisatie. Daarnaast is het nieuwe sturingsmechanisme zich aan het ontwikkelen binnen de provincie: men is aan het ontdekken op welke wijze er moet worden omgegaan met de nieuwe rol van opdrachtgever. Deze rol vraagt om een meer directieve wijze van sturen van andere partijen.

Provinciale ervaringen met Belvedere

De meeste geïnterviewden zijn enthousiast over Belvedere. Dit zit vooral in de wijze waarop cultuurhistorie zichtbaar is geworden. Het heeft zeer sterk een agenderende functie gehad: doordat het rijk een zeer duidelijk beleid uit heeft gedragen, was er veel reden voor de provincies om dit beleid over te nemen. De uitstraling, de marketingstrategie wordt hoog gewaardeerd. Belvedere heeft in haar aanpak gediend als voorbeeld om tot een andere werkwijze te komen op het vlak van het gebruik van

cultuurhistorie binnen ruimtelijke processen. De interdepartementale samenwerking tussen LNV, VROM, OCW en VenW (al wordt de laatste vaak vergeten) is een succesformule gebleken en zou graag vaker gezien worden. Belvedere wordt als een merk gezien en niet als een optelsom van vier departementen. Het feit dat ze niet in Den Haag zitten en echt een zelfstandig bureau ogen, heeft voor een aantal provincies als voorbeeld gediend voor hun eigen 'provinciale cultuurhuis'. Het Projectbureau Belvedere wordt gewaardeerd als uitwisselingsplatform van kennis en aanjager van vernieuwing in planvorming en onderzoek.

Belvedere wordt vaak gebruikt als een synoniem voor aandacht voor cultuurhistorie. Ofwel, de betekenis van Belvedere is soms minder verstrekkend dan dat de naamgevers hebben geambieerd. Belvedere heeft ontegenzeggelijk een agenderende werking voor het onderwerp cultuurhistorie. Echter, niet iedereen koppelt de slogan 'behoud door ontwikkeling' aan Belvedere.

Wat verdwijnt er ná 2009?

Op het moment dat Belvedere stopt na 2009, is er een flink aantal zaken waar naar moet worden gekeken wie dit gaat overnemen en doorzetten. Voor veel van deze punten is Belvedere als organisatie aan het zoeken naar erfgenamen.

Hieronder staan enkele zaken welke het werkgebied van LNV zullen raken en waarbij het dus voor LNV van belang is dat er een erfgenaam wordt gevonden.

- De beleidsdoelstelling van de nota Belvedere is nu nog zichtbaar. Gaat deze wegebben na 2009?
- Het Projectbureau Belvedere als kantoor zal verdwijnen. Hierdoor zal de functie van vraagbaak, het contact, de helpdeskfunctie verdwijnen. Veel provincies, maar ook departementen, gemeenten en andere organisaties nemen contact op met het Projectbureau Belvedere, als ze een vraag hebben op het terrein van de cultuurhistorie.
- Het provinciale Kennisuitwisselingsnetwerk zal wegvallen, gezien het feit dat het Projectbureau Belvedere stimuleert en ondersteunt. Niet alleen het ter beschikking stellen van de ruimte en een aanspreekpunt, maar ook stellen ze een financiële bijdrage ter beschikking.
- Belvedere heeft als aanjaagplek voor vernieuwing op het snijvlak van cultuurhistorie en ruimtelijke planning gediend.
- Concentratieplek van kennis zal een nieuwe plek moeten krijgen.
- De ontwikkelingsgerichte benadering met betrekking tot cultuurhistorie (= gedachtegoed Belvedere) zal niet meer worden uitgedragen in de richting van zowel het rijk, de provincies, de gemeenten als ook de andere landschapsbeherende organisaties.
- De middelen die beschikbaar zijn gesteld om haar ondersteunende rol te kunnen vervullen.
- De intentie van Belvedere om een interdepartementale samenwerking op het gebied van cultuurhistorie en ruimtelijke ontwikkelingen op te zetten.
- Het Projectbureau Belvedere als vernieuwer, ontwikkelaar en vrijdenker.
- De facilitator van andere organisaties, zoals provincies, natuur-beschermingsorganisaties, waterschappen, etc.

- Belvedere als verbinder tussen verschillende vakgebieden, organisaties en mensen. rondom het thema ruimtelijke ontwikkelingen en cultuurhistorie.
- Momenteel is er een goed lopend onderwijsnetwerk opgezet en werken drie verschillende universiteiten samen en krijgen studenten vanuit deze drie invalshoeken te maken met cultuurhistorie binnen ruimtelijke opgaven.

Provinciale wensen richting LNV ten aanzien van cultuurhistorie ná 2009

De provincies hebben een aantal specifieke wensen op het moment dat het Projectbureau Belvedere en de subsidieregeling stoppen ná 2009. Interdepartementale afstemming van cultuurhistorie wordt als een noodzaak gezien voor een goede inbedding en doorwerking van cultuurhistorisch beleid. Ook een centraal aanspreekpunt voor cultuurhistorie met inhoudelijk kennis van zaken wordt door de provincies als zeer belangrijk ervaren. Dit moet een plek zijn waar concrete cultuurhistorische vragen gesteld kunnen worden en waar vernieuwing in planvorming, kennis en uitvoering wordt aangejaagd.

De doorwerking van het Belvedere beleid naar de gemeenten staat nog in de kinderschoenen. Op gemeentelijk niveau is nog veel te winnen. Een subsidieregeling kan hierbij zeker helpen.

Met Belvedere is de aandacht voor cultuurhistorie gekoppeld aan ruimtelijke ontwikkeling. De provincies verschillen van mening of dit de juiste en enige weg is waarop doorgegaan moet worden. Het voordeel is dat cultuurhistorie een steeds vanzelfsprekender plek heeft gekregen binnen de ruimtelijke ordening. Echter, het risico bestaat dat het vakgebied zelf te ver uit beeld verdwijnt. Zo kan met alleen 'behoud door ontwikkeling' de aandacht voor de ontwikkelingsgeschiedenis in het Nederlandse landschap sterk verminderen.

Naast bovenstaande wensen wordt nog een aantal andere punten genoemd waar LNV een rol in moet blijven spelen. Zo zal LNV de opgedane cultuurhistorische kennis op peil moeten houden, nieuwe wet- en regelgeving moeten beperken, het onderwijsnetwerk in stand moeten houden, en zorg moeten dragen voor de archieven van de Landinrichting. Daarnaast kwam vanuit verschillende provincies naar voren dat de subsidieregeling weer in eigen beheer moet worden genomen door het Projectbureau Belvedere, terug van het Stimuleringsfonds voor de Architectuur. De wens die vanuit verschillende provincies kwam om het Programma Beheer beter af te stemmen op cultuurhistorie wordt op dit moment al meegenomen in de herziening van Programma Beheer door de provincies zelf.

4 Spiegelende beleidsuitgangspunten van het rijk aan provinciale praktijk en provinciale wensen

In dit hoofdstuk vergelijken we de beleidsuitgangspunten uit hoofdstuk 2 met de provinciale praktijk uit hoofdstuk 3.

4.1 Het begrip cultuurhistorie toegepast in de praktijk

Het begrip cultuurhistorie blijkt op verschillende manieren te worden gebruikt en te worden ingevuld. Hierdoor ontstaat vaak onbewust een spraak verwarring: men denkt het over hetzelfde te hebben, maar vult het anders in. Het belangrijkste onderscheid dat wij hier willen aanbrengen is aan de ene kant de

1. **cultuurhistorie als afzonderlijk beleidsterrein.** Denk hierbij aan de traditionele vakgebieden als archeologie, monumentenzorg en historische geografie.

Aan de andere kant zien we

2. **cultuurhistorie als integraal onderdeel van het ruimtelijk kwaliteitsdenken.** Hierbij is de cultuurhistorie een van de aspecten, naast bijvoorbeeld landschap, natuur en ontwerp, die zorgen voor een aantrekkelijke leefomgeving.

LNV kiest in haar beleid bewust voor de tweede categorie. Het cultuurhistorisch beleid zien we niet terug in één beleidsnota, maar komt terug in verschillende nota's en beleidslijnen. Belvedere is hier één van. Ook in andere beleidsinstrumenten als de Kwaliteitsagenda Landschap komt de cultuurhistorie terug. Echter, het meest herkenbare cultuurhistorisch beleid wordt herkend in het Belvedere beleid. Sterker nog, Belvedere wordt geassocieerd met de eerste categorie, namelijk een sectoraal cultuurhistorische beleidslijn. Dit, terwijl het in haar opzet is bedoeld als een stap in de richting van het kwaliteitsdenken, waarbij cultuurhistorie een onderdeel uitmaakt van ruimtelijke ontwikkelingen.

Provincies hebben intern te maken met zowel de eerste als de tweede categorie. Ze hebben te maken met de uitvoering van wettelijke taken op het vlak van archeologie en monumentenzorg, maar maken ook veel beleid op het vlak van integraal kwaliteitsdenken. De cultuurhistorie krijgt hier een rol binnen onder andere het landschapsbeleid, kunst en cultuur. Er zijn binnen de provincie dan ook verschillende afdelingen, die op een verschillende wijze tegen cultuurhistorie aankijken. Vaak is binnen de afdeling RO en ruimte het integrale denken wat verder ontwikkeld. Echter, binnen bijvoorbeeld afdelingen monumenten en archeologie wordt vaak op een meer sectorale wijze met cultuurhistorie omgegaan. Hier komt dan ook een verschil tussen behoud en ontwikkeling naar voren.

4.2 Cultuurhistorie en ILG beleid

Een manier om dit kwaliteitsdenken vorm te geven, is het ILG beleid, dat is geïnitieerd vanuit LNV en op dit moment wordt geïmplementeerd door de provincies. Hier blijkt nog een verschil te bestaan in de wijze waarop LNV en provincies proberen de cultuurhistorische belangen hierin te verwezenlijken. LNV gaat met haar integrale kwaliteitsdenken er vanuit dat cultuurhistorie een onderdeel uitmaakt van het ILG beleid. Echter, de provincies stoppen niet allemaal automatisch al het beschikbare cultuurhistorie budget in de grote ILG pot. De reden hiervoor is dat veel provincies nog niet overtuigd zijn van het ruimtelijk kwaliteitsdenken, waarvan cultuurhistorie een integraal onderdeel uitmaakt. Ze vrezen dat cultuurhistorie onvoldoende aan bod komt en wordt ondergesneeuwd door andere belangen. Om de cultuurhistorie enigszins zichtbaar wordt dan ook gekozen om het vrij besteedbaar cultuur(historie) budget apart te houden.

De verplichting tot cofinanciering van de rijksbijdrage voor cultuurhistorie in de Nationale Landschappen, zoals is vastgelegd in het ILG, stuit bij veel provincies op weerstand en onbegrip.

Het is moeilijk te bepalen wat en hoeveel er precies aan cultuurhistorie wordt besteed, omdat hier door verschillende afdelingen en personen binnen de provincie anders tegen aan wordt gekeken. Het zou dus goed kunnen dat er meer aandacht wordt besteed aan cultuurhistorie, maar dat dit niet als zodanig is benoemd en herkend. Denk hierbij aan het laten hermeanderen van een beek: voor de afdeling RO zal dit een cultuurhistorisch project heten, terwijl dit voor de medewerker cultuur wellicht van veel minder grote waarde blijkt te zijn. Hier komt dus ook veel wantrouwen bij de medewerkers cultuur vandaan om het cultuur(historie) budget in het ILG te stoppen.

Er bestaat onduidelijkheid over de zogenaamde 20% norm. Zou het hierbij gaan om 20% van het totale uitvoeringsbudget binnen het ILG dat aan cultuurhistorie besteed moet worden, of om 20% van het uitvoeringsbudget voor de Nationale Landschappen. Deze varianten circuleren bij de provincies en worden ook daadwerkelijk als richtlijn gebruikt. Het is echter niet te achterhalen waar deze norm vandaan komt.

Op dit moment wordt er door de provincies gewerkt aan een herziening van Programma Beheer, waarbij het beheer van cultuurhistorische elementen een prominentere rol gaat spelen. De beperkingen die tot op heden worden ervaren met de mogelijkheden van vergoeding van beheer van cultuurhistorische en landschappelijke eenheden zullen hierin worden meegenomen.

4.3 Nationale Landschappen

Als het aan LNV ligt, worden de Nationale Landschappen de pareltjes van het Nederlandse landschap. Ook de provincies geven vaak prioritaire gebieden aan, maar deze vallen vaak niet samen met de Nationale Landschappen aangewezen door het

rijk. Hierdoor krijgen de provincies niet het gevoel dat ze op een evenwichtige wijze hun cultuurlandschappen kunnen ontwikkelen.

Het budget voor cultuurhistorie binnen het provinciale ILG budget gaat eerst naar de Nationale Landschappen, omdat de provincies verplicht zijn het uitvoeringsprogramma van de Nationale Landschappen te contrafinancieren. Het overige budget kan worden besteed aan gebieden buiten de Nationale Landschappen. Omdat er in de Nationale Landschappen budget is vastgelegd voor cultuurhistorie mogen we aannemen dat er een groter accent op cultuurhistorie binnen de Nationale Landschappen ligt, dan er buiten. Maar daarmee is niet vastgesteld dat binnen de Nationale Landschappen cultuurhistorie de hoogste prioriteit krijgt.

Vanwege dit financieringsmechanisme kiezen verschillende provincies er juist voor de aandacht te besteden aan gebieden buiten de Nationale Landschappen. Dit gebeurt in die provincies, welke hun cultuurbudgetten niet hebben opgenomen in het ILG. Ofwel, we zouden kunnen zeggen dat de primaire aandacht van de meeste van deze provincies juist is verschoven naar de gebieden buiten de Nationale Landschappen.

4.4 Belvedere

De gedachte achter Belvedere is, dat het alleen het deel van cultuurhistorie in relatie tot ruimtelijke ontwikkelingen ondersteunt. Echter, bij LNV bestaat het beeld dat Belvedere synoniem staat voor het volledige cultuurhistorische beleid. Dit staat in contrast met wat provincies denken over wie verantwoordelijk is voor cultuurhistorie: eerst wordt Belvedere en daarna de RACM in verband gebracht met cultuurhistorie. Ze herkennen de betrokkenheid van LNV bij het beleidsveld cultuurhistorie niet. Het is dus onduidelijk wat ze hebben aan LNV op dit vlak. Op dit moment gaan ze bij vragen naar Belvedere. Echter, Belvedere beslaat ook niet de gehele bandbreedte, dus kunnen ook niet de volledige cultuurhistorische vraagbaak zijn. Belvedere wordt binnen LNV gezien als heel nadrukkelijk cultuurhistorisch beleid. Belvedere straalt een gedachtegoed uit, niet alleen naar provincies, gemeenten en andere landschapsbeherende organisaties, maar het heeft ook haar uitstraling op het rijk zelf.

De provincies daarentegen zien Belvedere als een van de vele vormen waarop er met cultuurhistorie kan worden omgegaan. Het werd door de provincies als erg duidelijk en positief ervaren dat er één signaal kwam vanuit het rijk, op welke wijze er moet worden omgegaan met cultuurhistorie.

De rol van Belvedere heeft gelegen in het voorwaarden scheppen en stimuleren van cultuurhistorisch denken, binnen zowel het rijk, provincies als gemeenten. Hierbij gaat het echt om stimuleren, en de uitvoering ervan. De verschillende provincies geven aan dat het stimulerende karakter van Belvedere zeer goed heeft gewerkt om het onderwerp cultuurhistorie op de agenda te krijgen. Dankzij de activiteiten van het Projectbureau Belvedere voelde het voor de beleidsmedewerker cultuurhistorie als een steun in de rug om cultuurhistorie beter in het beleid verankerd te krijgen. Zo bleken veel gedeputeerden gevoelig voor de sterke uitstraling van het Belvedere beleid.

Echter, deze zelfde provincies geven nu aan dat dit stimulerende effect is uitgewerkt, omdat het onderwerp nu al goed verankerd zit in het beleid. Om te voorkomen dat de cultuurhistorie als een modeverschijnsel ook weer snel van de agenda zal verdwijnen, wordt daarom tevens aangegeven, dat er vanuit het rijk een duidelijk signaal moet worden blijven afgegeven dat cultuurhistorie een beleidsprioriteit is.

De uitdaging lijkt nu te zitten om de verschillende gemeenten kennis te laten nemen van dit beleid. Op dit moment wordt er op een zeer versnipperde wijze provinciaal beleid overgenomen door gemeenten. Hierbij speelt een rol dat bij de aanvraag van Belvedere subsidies door gemeenten er met innovatieve ideeën gekomen moet worden. Echter, een innoverend idee van Zuid-Limburg vertalen naar een gebied in Groningen zou ook innovatief kunnen zijn, maar wordt niet als zodanig herkend door de beoordelingscommissie. Dit vertraagt de implementatie van de Belvedere gedachte op gemeentelijk niveau.

De interdepartementale samenwerking tussen OCW en VROM, VenW en LNV lijkt het makkelijker te maken om ook op andere vlakken samen te werken met elkaar. Belvedere is dus een goed voorbeeld, dat goed gevolgd zou kunnen worden. Het blijkt dat de samenwerking meer oplevert dan alleen maar de optelsom van 4 departementen.

Het feit dat het Projectbureau Belvedere niet in Den Haag zit en opereert als een zelfstandig bureau, is goed bevallen. Het is voor de verschillende provincies een duidelijke plek waar vragen kunnen worden gesteld. Dit voorbeeld is dan ook overgenomen door enkele provincies als voorbeeld gediend voor hun eigen 'provinciale cultuurhuis'. Hiermee wordt een plek voor cultuurhistorie beoogd welke los lijkt te staan van de provincie en als vraagbaak kan dienen voor gemeenten en landschapsbeherende organisaties.

4.5 Afstemmen/samenwerken

Vanuit LNV (Den Haag) wordt er weinig contact gezocht met de provincies. De regiodirecties van LNV staan wel in nauw contact met de provincies. De provincies zelf zoeken ook eigenlijk geen contact met de rijksoverheid. Provincies zien LNV niet als de meest voor de hand liggende partner, wanneer het gaat om cultuurhistorie. Hierbij komt de invulling van het begrip cultuurhistorie om de hoek kijken: het is eenvoudiger om cultuurhistorie als apart beleidsterrein te hanteren. Op het moment dat cultuurhistorie onderdeel van het ruimtelijk kwaliteitsdenken is, is het slecht zichtbaar. De meeste provincies zien niet LNV, maar Belvedere als het cultuurhistorisch verlengstuk van de overheid. Daarom gaan ze met vragen over de omgang met cultuurhistorie dan ook direct naar het projectbureau Belvedere.

Zowel bij LNV als bij RACM wordt er nagedacht over cultuurhistorie. Bij de RACM is Cultuurlandschap nieuw in de naam van de organisatie gekomen, maar niet nieuw in de manier van werken. De aandacht voor het monument in zijn omgeving was er al langere tijd. De RACM is bezig een actieprogramma Landschap op te stellen.

Hierin zal duidelijker worden wat de doelen van de RACM zijn in beleid, kennis en uitvoering op het gebied van cultuurlandschap. Dit alles gebeurt in goed overleg met LNV.

4.6 Cultuurhistorische sturingsmogelijkheden

Zowel de provincies als LNV hebben sturingsmogelijkheden om cultuurhistorisch beleid te kunnen beïnvloeden en uit te voeren. Hierbij richt LNV zich vooral op het faciliteren en het stimuleren van cultuurhistorisch beleid, terwijl de provincies zich sterk maken voor de uitvoering en het realiseren van projecten. Uit dit onderzoek blijken drie zaken:

4. Het bestaande aantal sturingsmogelijkheden binnen LNV schiet te kort in aantal en in bereik. LNV wil graag faciliteren, maar doet dit slechts zeer summier, door een beperkt aantal instrumenten in te zetten zoals de Rijksadviseur voor het landschap en Kasteel Groeneveld, maar dit wordt door verschillende provincies niet als toereikend ervaren.
5. De bestaande sturingsmogelijkheden binnen de provincies kunnen beter en efficiënter worden ingezet. Dit heeft te maken met het feit dat cultuurhistorie binnen de provincies nog te veel op verschillende plekken zit binnen de organisatie. Daarnaast is het nieuwe sturingsmechanisme zich aan het ontwikkelen binnen de provincie: men is aan het ontdekken op welke wijze er moet worden omgegaan met de nieuwe rol als opdrachtgever.
6. De afstemming van cultuurhistorische sturingsmogelijkheden tussen LNV en provincies is nihil. De provincies zelf zoeken eigenlijk geen contact met de rijksoverheid. Enerzijds heeft dit te maken met het feit dat het merendeel van de provincies weinig contact willen, omdat bij hen het gevoel bestaat dat dit ontaart in meer regels en controle vanuit het rijk. LNV wordt niet als uitnodigend ervaren. Anderzijds zien de meeste provincies niet LNV, maar Belvedere als het cultuurhistorisch verlengstuk van de overheid. Daarom gaan ze met vragen over de omgang met cultuurhistorie dan ook direct naar het Projectbureau Belvedere.

We kunnen dus zeggen dat de cultuurhistorische sturingsmogelijkheden van de provincies en van LNV niet optimaal worden benut en niet voldoende in elkaars verlengde liggen.

5 Conclusies

De kernvraag van dit onderzoek is ‘wat moet LNV doen om na 2009 de verworvenheden van het Belvedere beleid voor de LNV beleidsterreinen te behouden’. Uit deze studie komt naar voren dat het concept van Belvedere, zowel inhoudelijk als organisatorisch, een vervolg verdient. De tijd die Belvedere nog rest zal moeten worden benut om dit een plek te geven binnen het huidige beleid van LNV.

Cultuurhistorie als integraal onderdeel binnen LNV

LNV kiest er in haar beleid bewust voor om cultuurhistorie als een integraal onderdeel van het landschapsbeleid te laten bestaan. Met de ambitie van dit kwaliteitsdenken verplicht LNV zich dus tot het verhogen van de kwaliteit van het landschap als geheel, en niet het stimuleren van slechts één losse sector. De nieuwe mogelijkheden voor cultuurhistorie zullen voornamelijk moeten worden gezocht in de wijze waarop dit kan worden gecombineerd met ruimtelijke ontwikkelingen of veranderingsprocessen in het landelijk gebied.

LNV heeft de mogelijkheid om aan verschillende cultuurhistorische ‘knoppen’ te draaien en daarmee hun invloed op dit werkveld te vergroten. Ze zet in op het ‘mogelijk maken van’, het ‘faciliteren’ en ‘agenderen’. Daarnaast is Belvedere voor LNV een belangrijk instrument om cultuurhistorie een belangrijke plek te geven binnen de ruimtelijke planning.

Het is dus niet cultuurhistorie, maar kwaliteit wat als uitgangspunt is genomen. De herkenbaarheid van het beleidsveld cultuurhistorie is daardoor, zowel binnen LNV als daarbuiten, niet erg hoog. Dit wordt nog eens versterkt door de begripsverwarring, die er heerst rondom het woord cultuurhistorie. Zowel binnen LNV als door andere gebruikers en belanghebbenden, worden er aan het begrip cultuurhistorie meerdere betekenissen toegekend. Daarnaast wordt het begrip cultuurhistorie vaak verward met de term Belvedere.

De vele beleidsnotities op rijksniveau worden momenteel gebundeld. Zo is de Visie Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp de opvolger van nota Belvedere en het Actieprogramma Ruimte en Cultuur. Het onderdeel ‘landschap’ wil LNV opnemen in de Agenda Landschap. Hierdoor zal het LNV beleid aanzienlijk overzichtelijker worden. Maar voor het Belvedere beleid geldt eigenlijk het omgekeerde: de helderheid die het Belvedere beleid uitstraalde met haar beleidnota Belvedere, gaat verloren.

LNV heeft met de nieuwe Wet ruimtelijke ordening (Wro) en de Wet Inrichting Landelijk Gebied (WILG) enkele wettelijke kaders waarmee zij invloed kan uitoefenen op het landschapsbeleid en daarmee ook op de cultuurhistorie. De nieuwe Wro biedt verschillende instrumenten om een regionale of provinciale visie op landschap aan gemeenten te laten doorwerken. Door het ontbreken van duidelijke centrale concepten en uitgewerkte criteria voor bijvoorbeeld ruimtelijke kwaliteit, zal

de toepassing van het wettelijke instrumentarium inhoudelijk sterk gaan verschillen tussen provincies.

Verwachtingen vanuit provincies

Wanneer we het bovenstaande LNV beleid en haar instrumenten vergelijken met de werkprijktijk van de provincies, dan kunnen we zeggen dat dit door de provincies nog onvoldoende wordt herkend en overgenomen om te resulteren in een coherent cultuurhistorisch beleid op lager schaalniveau. Voor een belangrijk deel heeft dit te maken met verwachtingen die provincies van LNV hebben.

Wanneer we kijken naar de instrumenten die LNV inzet om de provincies te stimuleren en te faciliteren op het vlak van cultuurhistorie, met behulp van bijvoorbeeld de inzet van haar ontwerpateliers, de Rijksadviseur van het landschap en de inzet van kasteel Groeneveld, blijkt dit niet voldoende aan te sluiten bij de vragen en behoeften die er leven vanuit de werkprijktijk in het middenbestuur. Andersom weten provincies niet goed hoe om te gaan met nieuw beleid en regelgeving vanuit Den Haag. Zo is het voor provincies nog niet duidelijk op welke wijze ze gebruik kunnen gaan maken van de nieuwe Wet ruimtelijke ordening en zijn de provincies zelf aan het aftasten wat te doen met hun nieuwe verantwoordelijkheden, die de nieuwe sturingsfilosofie met zich mee brengt.

Toch blijkt het integrale kwaliteitsdenken vanuit LNV langzaam maar zeker door te dringen bij de verschillende provincies. De provincies zien ruimtelijke ontwikkelingen als één van haar primaire taken. Hierbinnen is een rol voor cultuurhistorie weggelegd. Dit blijkt uit het feit dat cultuurhistorie vaak als onderdeel van een ander beleidsveld wordt ingezet.

Wanneer we kijken naar het takenpakket van provincies, dan leven er binnen de provincies veel verschillende benaderingswijzen van cultuurhistorie. Zo hebben ze te maken met de traditionele monumentenpoot en de bijbehorende wettelijke taken op het vlak van archeologie en monumentenzorg. De provincies vinden het tot hun takenpakket behoren om cultuurhistorische gegevens te ontsluiten. Deze gegevens kunnen dan gebruikt worden door gemeenten en andere landschapsbeherende organisaties. Een andere benaderingswijze van cultuurhistorie zit meer op het vlak van integraal kwaliteitsdenken. De cultuurhistorie krijgt hier een rol in onder andere het landschapsbeleid, kunst en cultuur. Er zijn binnen de provincie dan ook verschillende afdelingen die zich met dit onderwerp bezighouden en die op een verschillende wijze tegen cultuurhistorie aankijken. De provincies voelen een verantwoordelijkheid voor haar totale grondgebied. Nationale Landschappen zijn slechts een onderdeel van dit grondgebied, maar slokken wel veel aandacht en geld op. Dit baart verschillende provincies zorgen.

De financiële mogelijkheden voor cultuurhistorie verschillen nogal per provincie. Een grote groep provincies stopt haar vrij besteedbare budget voor cultuurhistorie in het ILG, terwijl een andere groep het er bewust niet instopt. Elk met haar eigen argumentatie. Wanneer het budget in het ILG zit, vergroot dit het landschapsbudget en dus de kansen voor cultuurhistorie. Een gevolg is, dat de cultuurhistorie dan lastig is terug te vinden. Hierdoor hebben enkele provincies het geld bewust buiten het ILG gelaten. We kunnen dus zeggen dat de gedachte achter het ILG beleid nog niet

overeenkomt met de daadwerkelijke uitvoering in de praktijk: het bij elkaar brengen van middelen in één pot kan nog niet rekenen op de steun van alle provincies.

Er bestaat een verplichting tot cofinanciering van de rijksbijdrage voor cultuurhistorie in de Nationale Landschappen. Hierdoor wordt er een aanzienlijk deel van het provinciale budget voor cultuurhistorie geclaimd voor de Nationale Landschappen.

Naast deze financiële verplichtingen bestaat er onduidelijkheid over het te reserveren bedrag voor ILG voor cultuurhistorie: de zogenaamde 20% norm houdt de provincies bezig, maar het niet te achterhalen wat de status hiervan is.

Provincies en Belvedere

Alle provincies zijn enthousiast zijn over Belvedere. Dit zit vooral in de wijze waarop cultuurhistorie zichtbaar is geworden. Het heeft in de beginjaren een sterk agenderende functie gehad: doordat het rijk een duidelijk beleid uit heeft gedragen, was er veel reden voor de provincies om dit beleid over te nemen. De uitstraling, de marketingstrategie wordt hoog gewaardeerd. Belvedere heeft in haar aanpak gediend als voorbeeld om tot een andere werkwijze te komen op het vlak van het gebruik van cultuurhistorie binnen ruimtelijke processen. De interdepartementale samenwerking tussen LNV, VROM, OCW en VenW is een succesformule gebleken en zou door de provincies graag vaker gezien worden. Belvedere wordt als een merk gezien en niet als een optelsom van vier departementen. Het feit dat ze niet in Den Haag zitten en echt een zelfstandig bureau ogen, heeft voor een aantal provincies als voorbeeld gediend voor hun eigen 'provinciale cultuurhuis'. Het Projectbureau Belvedere wordt gewaardeerd als uitwisselingsplatform van kennis en aanjager van vernieuwing in planvorming en onderzoek.

In de beginperiode hebben verschillende provincies met behulp van Belvedere geld gewerkt aan projecten op het terrein van cultuurhistorie en planvorming. De laatste jaren is er door provincies minder met Belvederegeld aan projecten gewerkt. Dit heeft verschillende oorzaken. Als eerste diende Belvedere om te verwijzen naar het rijksbeleid. Dit was later minder nodig, omdat het onderwerp momenteel goed is geagendeerd. Daarnaast is de gebiedscategorie 'regionale projecten' uit de Belvedere subsidiepot verdwenen, waar vooral provincies aanspraak op maakten. Doordat Belvedere zich richt op de planvorming, bestaat het risico dat de doorwerking van deze plannen in gevaar komt. Wél geld voor planvorming, maar geen geld voor uitvoering heeft ervoor gezorgd dat bij provincies veel enthousiasme is weggeëbd. Dit is een veel gehoorde klacht bij de verschillende provincies. Een andere oorzaak van het teruglopende enthousiasme bij provincies bleek te zitten in de subsidievoorwaarden van Belvedere. Eén van de voorwaarden was om vernieuwende projecten maken en in de praktijk blijkt dit een struikelpunt te zijn.

Gemeenten hebben, in tegenstelling tot provincies juist wel Belvedere ondersteuning nodig. Hulp bij het voortraject van cultuurhistorische RO projecten blijkt erg noodzakelijk. Het lijkt er op dat bij gemeenten het Belvedere gedachtegoed veel minder tussen de oren zit dan bij provincies het geval is.

Cultuurhistorisch beleid ná stoppen van Belvedere

Sommige onderdelen van het Belvedere beleid zullen niet op autonome wijze verder gaan na beëindiging van de Belvedere periode. Het is een gezamenlijke opgave van de provincies en LNV om te kijken of, en zo ja hoe, hier vervolg aan kan worden gegeven. Taken en verantwoordelijkheden op het terrein van cultuurhistorie moeten opnieuw worden verdeeld. Hierbij zijn de belangrijkste punten dat interdepartementale afstemming van cultuurhistorie door de provincies wordt gezien als een noodzaak voor een goede inbedding en doorwerking van cultuurhistorisch beleid en een centraal aanspreekpunt voor cultuurhistorie met inhoudelijk kennis van zaken als zeer belangrijk wordt ervaren. Dit moet een plek zijn waar concrete cultuurhistorische vragen gesteld kunnen worden en waar vernieuwing in planvorming, kennis en uitvoering wordt aangejaagd.

Aangezien een groot deel van de uitvoering van projecten waarbij cultuurhistorie een rol speelt in handen van gemeenten ligt, is het van groot belang dat LNV en de provincies gezamenlijk kijken naar de doorwerking van het Belvedere beleid naar de gemeenten.

De volgende punten zijn minder vaak genoemd, maar het is voor LNV wel goed om hier notie van te nemen. LNV zou de opgedane cultuurhistorische kennis op peil moeten houden, nieuwe wet- en regelgeving moeten beperken, het onderwijsnetwerk in stand moeten houden, en zorg moeten dragen voor de archieven van de Landinrichting. Daarnaast kwam vanuit verschillende provincies naar voren dat de subsidieregeling weer in eigen beheer moet worden genomen door het Projectbureau Belvedere, terug van het Stimuleringsfonds voor de Architectuur. De wens vanuit verschillende provincies om het Programma Beheer beter af te stemmen op cultuurhistorie, wordt op dit moment al meegenomen in de herziening van Programma Beheer door de provincies zelf.

De bovenstaande conclusies zullen voor LNV aanleiding moeten geven om de positie van cultuurhistorie de komende twee jaar te herijken. Dit zal een proces moeten zijn waarin niet alleen beleidsveranderingen op 'papier' tot stand moeten worden gebracht. Het zal ook een bewustwordingsproces moeten zijn bij de medewerkers van LNV: cultuurhistorie zal een beleidsveld moeten zijn waar alle medewerkers van LNV zich in herkennen en waar ze trots op mogen zijn. Daarnaast zal LNV vanuit de buitenwereld herkend moeten worden als het departement dat cultuurhistorie hoog in haar vaandel heeft staan. In het volgende hoofdstuk worden enkele aanbevelingen gedaan, welke een richting kunnen geven aan dit proces.

6 Aanbevelingen voor LNV

Dit onderzoek wordt afgesloten met enkele aanbevelingen voor LNV ten behoeve van haar cultuurhistorisch beleid. Deze aanbevelingen kunnen richting geven aan LNV hoe zij ná beëindiging van Belvedere in 2009 hun cultuurhistorisch beleid zo kunnen inrichten, dat de verworvenheden van Belvedere niet verloren gaan. Hierbij staat centraal wat het beste voor cultuurhistorie zou zijn vanuit het rijksbelang en dan de bijpassende rol voor LNV benoemd. Het is moeilijk een keuze te maken in de mate van belangrijkheid: elke aanbeveling heeft haar eigen specifieke waarde. Daardoor kunnen deze aanbevelingen in willekeurige volgorde gelezen worden.

1. Cultuurhistorie neemt een voorname plaats in binnen het landschapsbeleid van LNV. Zo wordt er aandacht besteed aan cultuurhistorie in zowel het generieke landschapsbeleid als in specifieke gebieden zoals de Nationale Landschappen. Dit is echter niet goed zichtbaar, doordat het er een integraal onderdeel van uitmaakt. LNV zou een meer **zichtbaar cultuurhistorisch profiel** moeten ontwikkelen. Het blijft een relatief klein beleidsveld en een betere herkenbaarheid zowel binnen als buiten LNV is noodzakelijk om ruggeleuning te bieden bij de agendering van dit onderwerp bij lagere overheidsniveaus.

2. Uit de gesprekken met de verschillende provincies blijkt Belvedere op veel punten succesvol te zijn. Dit succes zit vooral in de **agenderende functie**, waarin het Belvedere beleid zeer herkenbaar is neergezet. Haar agenderende functie zou in de toekomst moeten blijven bestaan, zeker in de richting van gemeenten. Om te voorkomen dat de cultuurhistorie als een modeverschijnsel ook weer snel van de agenda's van de verschillende overheden zal verdwijnen, is het van belang dat er vanuit het rijk een duidelijk signaal moet worden blijven afgegeven dat cultuurhistorie een beleidsprioriteit is. Dit kan alleen vanuit een goed herkenbaar rijksbeleid.

3. Het Belvedere beleid heeft haar herkenbaarheid mede te danken aan de interdepartementale opzet: het beleid op het gebied van cultuurhistorie en ruimtelijke ontwikkeling van de vier departementen is in één nota gevat. Om in de toekomst een goed herkenbaar rijksbeleid op het gebied van cultuurhistorie te houden is het van belang dat LNV dit op een **interdepartementale** wijze oppakt.

4. De afgelopen 10 jaar is Belvedere als dé cultuurhistorische beleidslijn vanuit de rijksoverheid herkend. Om continuïteit uit te stralen vanuit het rijk zou de **naam Belvedere** ook na 2009 verbonden moeten blijven aan het cultuurhistorische beleid.

5. Er zal een **eenduidig interdepartementaal rijksbeleid** op het vlak van cultuurhistorie moeten worden ontwikkeld. Dit zal breder moeten zijn dan de huidige scope van het gedachtegoed van Belvedere. Dit nieuwe beleid zal de cultuurhistorische kwaliteit op een actieve wijze moeten borgen en ontwikkelen. Het zal daarbij niet slechts moeten willen aansluiten bij de ruimtelijke ontwikkelingen. Bij het vormen van nieuw beleid zal er afstemming plaats moeten gaan vinden tussen

OCW/RACM, LNV, VenW en VROM. LNV zou hier een voortrekkersrol in kunnen vervullen, om zo haar eigen cultuurhistorisch profiel beter op de kaart te zetten.

6. De fysieke aanwezigheid van het Projectbureau Belvedere heeft eveneens een bijdrage geleverd aan het succes van het Belvedere beleid. Een **fysiek herkenbaar aanspreekpunt** voor cultuurhistorie met inhoudelijk kennis van zaken, zal noodzakelijk zijn voor de continuïteit van het beleid op het gebied van cultuurhistorie en ruimtelijke ontwikkeling, zowel binnen als buiten LNV. Dit moet een plek zijn waar concrete cultuurhistorische vragen gesteld kunnen worden en waar vernieuwing in planvorming, kennis en uitvoering wordt aangejaagd.

7. Wil LNV een serieuze partner blijven op het gebied van cultuurhistorie zal zij de weggevallen **capaciteit** van het Projectbureau Belvedere moeten compenseren binnen LNV. Deze capaciteit zal besteed moeten worden aan het actief op peil houden van kennis op het gebied van cultuurhistorie. Daarnaast zal deze capaciteit besteed moeten worden aan het op een actieve manier communiceren van haar cultuurhistorische visie naar haar doelgroepen, zoals provincies en gemeenten.

8. De sturingsmogelijkheden voor cultuurhistorie die LNV nu tot haar beschikking heeft, worden onvoldoende benut. Deze zouden beter ingezet kunnen worden door ze te laten **aansluiten bij de huidige praktijk** van gemeenten, provincies en landschapsbeherende organisaties. Hiervoor zou het aanbevelingswaardig zijn als LNV actief in gesprek gaat met deze organisaties.

9. Tijdens de gesprekken hebben de provincies veel wensen en behoeften geuit op het vlak van Belvedere en cultuurhistorie. Het is een **gezamenlijke opgave** van de provincies en LNV om te kijken of, en zo ja hoe, hier vervolg aan kan worden gegeven. LNV zou hier als rijkspartij het initiatief in moeten nemen, door bijvoorbeeld het organiseren van enkele rondetafelgesprekken, welke zullen uitmonden in een **cultuurhistorisch actieprogramma**, waarin taken en verantwoordelijkheden op het terrein van cultuurhistorie zijn afgesproken.

10. Een groot deel van de uitvoering van projecten waarbij cultuurhistorie een rol speelt, ligt in handen van **gemeenten**. Het is van groot belang dat LNV en de provincies gezamenlijk kijken naar de doorwerking van het Belvederebeleid naar de gemeenten, aangezien bij veel gemeenten het Belvedere gedachtegoed nog niet goed is verankerd in het beleid.

11. Met de nieuwe Wet ruimtelijke ordening ontstaat er een nieuwe juridische constellatie, waarvan het voor de meeste provincies nog onduidelijk is op welke wijze zij daar op een succesvolle manier gebruik van kunnen maken, wanneer het gaat om cultuurhistorie. LNV zal **veel gerichter moeten faciliteren** om de verschillende provincies wegwijs te maken op dit gebied.

12. Met de WILG heeft LNV een nieuw wettelijk instrument om de uitvoeringsprogramma's in het landelijk gebied te financieren, door het te delegeren

aan de provincies. Veel provincies kijken nog te wantrouwend tegen dit instrument aan om er hun hele cultuurhistorisch budget in te stoppen. De verplichting tot cofinanciering van de rijksbijdrage voor cultuurhistorie in de Nationale Landschappen, zoals is vastgelegd in het ILG, stuit echter bij veel provincies op weerstand en onbegrip, omdat het onduidelijk is wanneer LNV wel en wanneer niet haar taken delegeert. LNV zou omwille van de helderheid deze **verplichting tot cofinanciering moeten loslaten**.

Bijlage 1 Lijst van geïnterviewden

Interviews in het kader van ‘cultuurhistorisch beleid binnen LNV na 2009’

Alle interviews zijn afgenomen door Titus Weijschedé en Marieke Muilwijk, Alterra

Patricia Braaksma

21 juni 2007

Ministerie van LNV, Den Haag

Marco den Boef

17 juli 2007

Provinciehuis Gelderland, Arnhem

Miek Geerts en Erik de Koning

26 juli 2007

Provinciehuis Zeeland, Middelburg

Dré van Marrewijk

26 juli 2007

Projectbureau Belvedere, Utrecht

Margreet Ramaker

2 augustus 2007

Provinciehuis Flevoland, Lelystad

Jan Meijering

6 augustus 2007

Provinciehuis Groningen, Groningen

Gerda van Etten

4 september 2007

Provinciehuis Overijssel, Zwolle

Thor Smits

5 september 2007

Provinciehuis Noord Brabant, 's Hertogenbosch

Roland Blijdenstijn

Arnout Kruijshaar

Lammert Prins (RACM)

Elianne van Winden (RACM)

10 september 2007

Provinciehuis Utrecht, Utrecht

Shahnaz Bodeving
Ernst van der Kleij
Ton van Laar
13 september 2007
Provinciehuis Noord-Holland, Haarlem

Wendy Schutte
Winy Feenstra
20 september 2007
Provinciehuis Drenthe, Assen

Maarten Koenders
Josje van Noorden
24 september 2007
Provinciehuis Zuid-Holland, Den Haag

Math Ghijsen
25 september 2007
Provinciehuis Limburg, Maastricht

Marina Fermo
Bertus de Jong
Wouter van der Veur
15 oktober 2007
Provinciehuis Friesland, Leeuwarden

Hans-Lars Boetes
5 november 2007
Dienst Landelijk Gebied (DLG), Centrale Eenheid, Utrecht

Sim Visser
5 november 2007
Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschappen en Monumentenzorg (RACM),
Amersfoort

Bijlage 2 Lijst van gebruikte bronnen

Deijck-Hofmeester, C. van, W.J.Raijmakers en E. van Deijck, *De provincies: Kijk zo zit dat* (Den Haag, 2007)

Kamphorst, D.A., M. Pleijte, F.H. Kistenkas en P.H. Kersten, *Nieuwe Wro: nieuwe bestuurscultuur? Perspectieven van de nieuwe wet ruimtelijke ordening voor natuur, landschap, groen, water en milieu*. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur en Milieu, WOT rapport xx. (Wageningen, concept januari 2008)

Weijschedé, T.J., M. Muilwijk en R. During, *Architectuur en cultuurhistorie in interdepartementaal perspectief. Een verkenning naar verbreding, verdieping en afstemming van kennis over architectuur en cultuurhistorie*. (Wageningen, 2007)

Ministerie van LNV, e.a., *Handreiking kwaliteit landschap voor provincies en gemeenten*. (Den Haag, 2006)

Websites:

www.belvedere.nu

www.ilg.nu

www.minlnv.nl/lok